

Velferdsstaten i lærebøkene

En analyse av velferdsstatens framstilling i lærebøkene for det obligatoriske faget samfunnsfag i videregående skole.

Mats Bryntesen Andreassen

28 266 ord

Masteravhandling

Institutt for statsvitenskap

STV4990

UNIVERSITETET I OSLO MAI 2008

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Forord

I den videregående skolen er man i dag midt inne i en kunnskapsreform. Dette innebærer at jeg som lærer må sette meg inn i nye rutiner, nye læreplaner og ikke minst nye lærebøker. Valg av lærebøker er aldri lett og krever en nøye gjennomgang og analyse for å finne den boken som man mener vil gi elevene mest kunnskap. I tretimers-samfunnsfaget i den videregående skolen er en av mine viktigste oppgaver å forberede elevene til å ta del i samfunnet som individer og medborgere av staten. For å klare dette er jeg nødt til å gi dem kunnskap om samfunnets organisering og utstyre dem med et vokabular og en refleksjonsevne som gjør at de kan områ seg i samfunnsdebatten og ta selvstendige politiske valg. Læreboken er for meg et viktig hjelpemiddel for å oppnå dette. Derfor ønsker jeg i denne å gjøre en grundig faglig analyse av lærebøkene i samfunnsfaget i videregående skole. Jeg ønsker videre å evaluere deres faglige presisjon og deres variasjon i hvordan de fremstiller stoff om samfunnets organisering.

Det er en krevende, men i stor grad givende oppgave å skrive en slik avhandling. Et slikt arbeid er ikke mulig å gjennomføre på normert tid uten hjelp fra en del nøkkelpersoner. Min kone skal ha takk for all støtte og oppmuntring spesielt da mannen dro på hytta for å skrive. Hele min familie skal ha takk for at de sørget for å utføre mine plikter på gården i de perioder hvor arbeidet med avhandlingen tynget som verst, og ikke minst skal de ha takk for støtte og tiltro. Askim videregående skole skal ha takk for all permisjon som ble innvilget, avhandlingen kunne ikke vært levert uten. Christian Bjerke og Maja Michelsen har gitt flotte innspill på språk og struktur av oppgaven, for ikke å snakke om god og konstruktiv korrekturlesning. En stor takk rettes også sist men ikke minst til mine to veiledere Trond Solhaug (H-07/V-08) og Tore Hansen (H-07/V-08) for krevende, god, konstruktiv og inspirerende veiledning.

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Sammendrag

Hovedmålet med avhandlingen har vært å gjøre en kvalitativ analyse av innholdet i lærebøkene i samfunnsfaget i videregående skole på bakgrunn av statsvitenskaplig forskningslitteratur og teorier. Jeg har valgt å bruke velferdsstatens framstilling i lærebøkene som utgangspunkt for analysen. Vurderingsgrunnlaget for analysen er utledet på bakgrunn av forskningsbidrag fra sentrale teoretikere på velferdsstaten og velferdsstatsorganisering. Min analyse inkluderer også teori omkring medborgerskap for å se i hvilken grad lærebøkene fremstillinger bidrar til å forberede elevene til å bli aktive medborgere.

Avhandlingen har gitt interessante resultater og en del bemerkelseverdige observasjoner, og den kan tolkes av leseren på forskjellige måter. For det første kan den sees som en ren lærebokanalyse som sier noe om lærebøkene kvalitet basert på hvordan de fremstiller velferdsstaten. Avhandlingen kan slik sett være et hjelpemiddel for lærere i samfunnsfag til å velge lærerverk, eller den kan sees som en alternativ metode for hvordan man kan analysere lærebøker. Avhandlingen legger vekt på det faglige innholdet i bøkene og hvordan dette kan gi didaktiske utfordringer for læreren.

For det andre kan avhandlingen sees som en kvalitativ analyse som forsøker å gi et bilde på samsvaret mellom forskningslitteraturen på velferdsstaten og hva denne legger vekt på, og hva lærebøkene i videregående skole legger vekt på. Det er her avhandlingen har sin hovedvekt, nemlig samsvaret mellom forskning og teori og de fremstillinger elevene blir utsatt for gjennom lærebøkene i et fag. Avhandlingen vurderer i tillegg disse fremstillingene i lys av hvordan de bidrar til danning av medborgere.

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Innholdsfortegnelse:

Forord.....	3
Sammendrag.....	5
Innholdsfortegnelse:.....	7
1. Innledning	9
1.1 Velferdsstaten i samfunnsdebatten.....	9
1.2 Oppgavens aktualitet.....	12
1.3 Læreplanen.....	15
2. Teorikapittel.....	16
2.1 Velferdsstatstyper og sider ved velferdsstaten.....	16
2.1.1 Velferdsstatstyper.....	16
2.1.2 Kritikk av Esping-Andersen.....	18
2.2 Den norske velferdsstaten	21
2.2.1 Finansiering og sosiale forhold	21
2.2.2 Den norske velferdsstatens utfordringer	23
2.3 Teori om medborgerskap	34
2.4 Lærebokteori	36
2.4.1 Læreplanene i LK06.....	36
2.4.2 Lærebøkernes rolle	37
2.4.3 Lærebokanalyse	38
2.5 Oppsummering av vurderingsaspekter og analysemodell	39
3. Metode	42
3.1 Design	42
3.2 Analyse.....	43
3.2.1 Tekstanalyse.....	44
3.2.2 Tolkning	45
3.2.3 Utvalg og avgrensning	46
3.3 Oppgavens validitet og reliabilitet	48
3.3.1 Validitet.....	48
3.3.2 Reliabilitet.....	49
3.4 Studiets begrensninger	50
4. Analyse.....	51
4.1 Analyse 1 Aspektanalyse	51

4.1.1 Finansiering: Olje.....	53
4.1.2 Finansiering: Skattlegging	57
4.1.3 Sosiale forhold: Kjønnssroller/likestilling.....	61
4.1.4 Sosiale forhold: Sosiale forskjeller	63
4.1.5 Organisering: Universell kontra behovstestet	65
4.1.6 Organisering: Offentlig kontra privat	67
4.1.7 Utfordringer: Eldrebølgen.....	69
4.1.8 Utfordringer: Begrensede oljeinntekter	71
4.1.9 Utfordringer: Globalisering.....	72
4.1.10 Utfordringer: Innvandring	73
4.1.11 Utfordringer: Opprettholdelse av høy sysselsetting.....	74
4.1.12 Utfordringer: Tilbakerulling av velferdsstaten	75
4.2 Oppsummering analyse 1	77
4.2.1 Lærebøkernes vektlegging	77
4.2.2 Oppsummering av aspektene	78
4.3 Analyse 2 Begrepsanalyse	79
4.3.1 Lærebøkernes begrepsfordeling	81
4.3.2 Begrepenes fordeling i matrisen	83
4.3.3 Begreper med kun en observasjon	84
4.4 Sammenligning analyse 1 og analyse 2	85
4.4.1 Sammenligning lærebøker	85
4.4.2 Sammenligning temaområder og aspekter.....	86
4.4.3 Generell vektlegging	87
4.4.4 Bøkernes fordeling.	88
5. Avsluttende kommentarer	90
5.1 Velferdsstatens framstilling	90
5.2 Medborgerkompetanse.....	92
5.3 Konklusjon.....	94
Litteraturliste:.....	96

1. Innledning

1.1 Velferdsstaten i samfunnsdebatten

I det norske samfunnet i dag står vi ovenfor store utfordringer når det kommer til å finansiere og organisere velferdstilbudet til en stadig økende masse av mennesker. Helsetilbud, barnehage, pensjoner, arbeidsledighetstrygd, barnetrygd og omskolering av arbeidstakere er bare noen av de oppgavene samfunnet har som krever stadig sterkere finansiering og organisering. Kunnskap om denne organiseringen og fokusering på disse utfordringene er viktig for at dagens unge skal vite hva som ligger til grunn for den velstand vi har i Norge, og ikke minst formidle en tanke om at velferdsstaten vi kjenner i dag ikke kommer av seg selv.

Norge er et av verdens rikeste land. Vi har en høy levestandard, en særdeles høy levealder og mange materielle goder. Noe av kjernen i det norske samfunnet er velferdsstaten.¹ Den norske velferdsstaten finansieres gjennom skatter, avgifter og inntekter fra oljesektoren. Men selv om vi lever i det landet som FN har kåret til verdens beste land å bo i flere år på rad, er velferdsstatens rolle, størrelse, finansiering og ikke minst organisering stadig et tema i politiske debatter. De aller fleste er positive til velferdsstaten generelt, men det er stor uenighet om mange av sidene ved denne.

Politikere og forskere strides om velferdsstaten har tatt på seg for mange oppgaver og dermed løftet for mye av ansvaret for eget liv bort fra individet. Med andre ord om den har begynt å sy puter under armene på sine innbyggere i stedet for å legge mer ansvar over på enkeltmennesket. Det diskuteres om stønadene er blitt så store at det vil lokke folk bort fra arbeidet og ut i ledighet. Kjetil Storesletten (2005) trekker fram dette i sin artikkel i Aftenposten, hvor han stiller spørsmålet: ”Svekker velferdsstaten moralen?”. Diskusjonen her dreier seg om velferdsstaten over tid vil endre innbyggernes normer for å utnytte seg av bidragsordningene. Hovedargumentet for dette er at ved sterke støtteordninger vil flere og flere utnytte seg av dette. Selv om normene mot slik

---

¹ Med velferdsstaten så mener jeg da de institusjoner og ordninger som har kommet på plass gjennom politiske prosesser for å utjevne ulikhet, skape rettferdighet og fjerne fattigdom fra samfunnet.

”snylting” er sterke vil noen bryte de og da vil normen gradvis svekkes slik at flere velger å bryte den. Storesletten (2005) konkluderer med at ”Velferdsstaten må gis en bærekraftig utforming for å overleve. Vi må bruke sosiale normer for å støtte ønsket atferd, men samtidig utforme politikken slik at normene ikke brytes ned.”

Finansieringen av velferdsstaten er et tema som blir heftig debattert i media og i politiske kretser. Diskusjonene omfatter alt fra skattenivå, egenandeler og bruk av oljepenger (handlingsregelen) til eventuell nedbygging av velferdstilbudet. Storesletten (2007) trekker fram økningen i antallet uføre som en trussel mot velferdsstaten og ser dette som en stor trussel i forhold til finansieringen. Uførhet rammer dobbelt ved at de uføretrygdene skal ha sin stønad og staten mister i tillegg sine skatteinntekter på disse, siden de ikke er i arbeid. Oljefondets størrelse vil ikke dekke dette hvis ikke det vil bli en reduksjon i antall uføretrygdete i årene som kommer. Vilje til å betale skatt ligger også sentralt i velferdsstatsdiskusjonen. Lavere vilje til skattebetaling vil i neste rekke påvirke velferdstilbudet, både på kvalitet og kvantitet.

Reiulf Steen (2005) stiller med en annen argumentasjon i forhold til velferdsstaten. Han ser den som en suksess som har klart å ”motbevise liberalisters pessimistiske holdning til forholdet mellom en velferdsstat med små lønnsforskjeller og høyt skattenivå på den ene siden og økonomisk vekst på den andre”. Men også han er seg bevisst at velferdsstaten har en del fremtidige utfordringer.

Gjennom økt globalisering utfordres velferdsstaten fra flere kanter. Firmaer som flytter produksjon til land med gunstigst mulige betingelser utfordrer velferdsstatens skattegrunnlag. Innvandring er et annet aspekt som utfordrer velferdsstaten gjennom globalisering. Når skal man ha retten til fellesgodene i samfunnet? Vil økt innvandring svekke mulighetene for solidariske fellesløsninger på grunn av større heterogenitet i befolkningen (Bay, Hellevik og Hellevik 2007)? Hong Pham (2008) trekker fram hvordan den siste tid arbeidsinnvandring vil legge økt press på velferdsstaten. Spesielt hvis flere av arbeidsinnvandrerne bestemmer seg for å bli boende i Norge.

Debatt rundt samfunnets organisering bør ikke sees som et onde, men heller som et middel for å utvikle samfunnets kvaliteter. Deltakelse gjennom denne debatten er viktig, for det er gjennom debatt og kritisk analyse at svakheter blir oppdaget og utvikling kan skje. Hvem skal delta i denne debatten? Alle borgere, som har mulighet bør delta. For å delta i debatten må man ha en viss kunnskap om samfunnets organisering og virkemåte. Men hvor skal denne kunnskapen komme fra? Skolen er et av de organer som skal stå for å skaffe borgere denne kunnskapen. Skolen er en av de institusjonene i samfunnet som har en betydelig andel av påvirkningen på barn og unge. Det er der mye av deres kunnskap skal modnes og utvikles. En del av denne kunnskapen dreier seg om samfunnets organisering. For at barn og unge skal kunne være med å utvikle samfunnet så trenger de informasjon om dets institusjoner og hvordan de ble til. Dette for å gi et grunnlag for kritisk tankegang og refleksjon. Mye av denne kunnskapen kommer fra de fremstillinger som blir gitt eleven gjennom læreren og lærestoffet.

I denne avhandlingen vil jeg se på hvilken fremstilling av velferdsstaten som fremsettes gjennom lærebøkene i samfunnsfag. Jeg vil bruke velferdsstatens framstilling i lærebøkene og se denne framstillingen i sammenheng med dannelsesperspektivet for læring og utdanning av aktive medborgere. Problemstillingen blir derfor:

”Hvilken velferdsstatsforståelse blir framstilt gjennom lærebøkene i det obligatoriske samfunnsfaget i den videregående skole?”

Jeg vil besvare problemstillingen ved å se på i hvilken grad framstillingen av velferdsstaten varierer i de forskjellige lærebøkene for det obligatoriske faget i videregående skole. Jeg vil gjøre dette ved å beskrive og fremlegge observasjoner fra tekstene, som blir studert basert på en vurderingsmodell. Modellen blir utviklet gjennom teorikapitlet, hvor det blir gjennomgått teori på velferdsstatsforskning, lærebokvurdering og lærebokanalyse. Mitt siktemål med avhandlingen kan sees som en tredeling. For det første ønsker jeg å analysere om velferdsstatsframstillingene i

lærebøkene vektlegger det samme som forskningslitteraturen. For det andre ønsker jeg å analysere om disse fremstillingene bidrar til å danne aktive medborgere. Jeg vil derfor se på hvordan samfunnsfagbøkene i den videregående skolen er med på å tilrettelegge for utvikling av medborgernes kompetanse om samfunnet, slik at de kan ta del i den dagsaktuelle samfunnsdebatten. Dette undersøker jeg først ved å normativt evaluere lærebøkens tekster for å se hva de faktisk sier, og deretter gjennom å analysere hvilke begreper de bruker i sin framstilling. For det tredje ønsker jeg å gjøre en grundig faglig analyse av lærebøkene for å kunne velge den faglig mest solide læreboken i faget. I avhandlingen tar jeg sikte på å sammenligne lærebøkene ut i fra sammenslåing av observasjoner fra de forskjellige lærebøkene.

1.2 Oppgavens aktualitet

Skolen skal stimulere elevene og lærlingene i deres personlige utvikling og identitet, i det å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og evne til demokratiforståelse og demokratisk deltakelse. (Læringsplakaten)

Min problemstilling er vitenskaplig interessant av tre grunner. For det første har *skolen et oppdrag* som går ut på å danne medborgere slik at de kan ta del i samfunnet. Skolen skal bidra til å sosialisere elevene inn i kulturarven og det eksisterende samfunnets regelverk, institusjoner og atferdsmønstre (Koritzinsky 2006: 97). ”Skolens legitimitet kan sies å være at barnet skal inngå som medlem i en bestemt form for sosialt liv og må øves opp fra første stund til å bli et dyktig og effektivt medlem av denne sosiale orden” (Dewey 2000: 181). Almond og Verba (1965) understreker viktigheten av medborgere med sterk grad av politisk kultur er essensielt for et demokrati. Med politisk kultur mener de kognitive, affektive og evaluerende kunnskap om det generelle politiske system, strukturene i systemet, avgjørelsene i systemet og individuelle muligheter for å påvirke systemet.² Denne forståelsen av det politiske system og dets institusjoner har skolen et stort ansvar for å danne. Trond Solhaug (2003) tar for seg skolens rolle som utdanner i sin doktorgradsavhandling ”Utdanning til demokratisk medborgerskap”. Han sier i sin innledning at reformer i politikken og

---

² Se teori kapittel punkt 3.1

endringer i tillit til de politiske systemene gir fire utfordringer. Den første utfordringen omhandler *svekket tillit* til det politiske system og dens institusjoner. Den andre gjelder *det sivile samfunn* og hvordan lavere deltakelse her vil "skape en kløft mellom politisk valgte og medborgere" (Solhaug 2003: 18). Den tredje gjelder medborgere sin utfordring i å *forstå og forholde seg til* den politiske debatten. Den fjerde og siste utfordringen som han trekker fram er utfordringen skolen har i å "forberede elever for medborgerskap og politisk deltakelse i et demokrati som står ovenfor hittil ukjente organisatoriske og politiske utfordringer" (Solhaug 2003: 18). De to siste utfordringene kan direkte relateres til denne oppgaven hvor nettopp samfunnsfaget (og dermed en del av skolen) forbereder til medborgerskap. I dette tilfellet sett med utgangspunkt i fagets fremstilling av velferdsstaten.

For det andre er velferdsstaten under stadig debatt i politikken, i media og i den statsvitenskaplige faglitteraturen. Økende krav til finansiering av en aldrende populasjon og krav til utvidelser av realkapital og tilhørende arbeidskraft, skaper konflikter og debatt om hvordan dette skal løses av samfunnet. Skal det være et universelt tilbud eller skal støtten få en sterkere grad av behovsprøving? Skal man redusere størrelsen på spesifikke ytelser? Eller forandre organiseringen av velferdsstaten generelt? Jeg vil derfor drøfte litteratur rundt velferdsstatsforsåelse. Dette for å illustrere hvor mangfoldig debatten om velferdsstaten er og for å få på plass hvilke aspekter omkring velferdsstaten en medborger bør ha kunnskap om. Denne teorigjennomgangen danner grunnlaget for de aspekter og begreper som blir brukt i analysen av lærebøkene i faget.

For at en nasjon skal opprettholde sin suverenitet i en globalisert verden må nasjonens innbyggere ha kunnskap om de prosesser som holder samfunnet i gang. Overnasjonale avtaler som begrenser det politiske handlingsrommet til en nasjon stiller krav til sine medborgeres kompetanse om og deltakelse i politiske prosesser. Skolen har en sentral rolle i å utvikle og tilby denne kunnskapen gjennom læreren som formidler. Denne formidlingen skal gi oversikter over prosesser, strukturer og aktører i samfunnet og skape forståelse for sammenhenger og forklaringer (Koritzinsky 2006: 169).

Den tredje grunnen til at dette er interessant er den *skolefaglige begrunnelsen*. Som nevnt tidligere så er det samfunnsfagene som skal forberede elevene til å ta del i denne velferdsstatsdebatten som er kort skildret ovenfor. Denne debatten er kompleks og inneholder mange sider og synspunkter. For å kunne komme med gode argumenter eller gjøre seg opp en mening i forhold til finansiering av velferdsstaten eller innvandringens utfordring for organisering av denne, så må elevene ha en tilstrekkelig samfunnskunnskap. En av skolens viktigste oppgaver er å vedlikeholde og videreføre grunnleggende verdier og institusjoner i samfunnet. Undervisningen må knyttes til elevenes hverdag og hva som er nyttig for dem i denne hverdagen (Børhaug 2005). Den gjør dette ved å fremstille faktastoff om institusjonene, fremheve kritisk tenkning og trekke fram debatt om sider ved samfunnet. Fagene skal gi grunnlag for elevenes deltagelse og handling i samfunnet³ (Børhaug 2005: 175). Denne samfunnskunnskapen kan sees i et nytteperspektiv, i et politisk styringsperspektiv der nasjonsbygging og legitimering av samfunnsforholdene er hovedprofilen, eller i et dannelsesperspektiv der myndiggjøring og bevisstgjøring av elevene er det viktigste (Børhaug 2005).

Flere forskjellige ferdigheter vil ligge sentralt for å bearbeide elevens grunnlag for deltagelse. Evnen til å tenke kritisk, innsikt i forskningsmetode og gode argumentasjonsferdigheter er viktig. For å ha gode argumentasjonsferdigheter må man også ha gode faktakunnskaper kombinert med evnen til å reflektere og analysere denne faktakunnskapen. For å reflektere og analysere er det nødvendig å ha faktakunnskaper fra flere sider av samme sak, slik at man kan prøve forskjellige synspunkter opp mot hverandre. Disse ferdighetene kan sees som evnen til å problematisere og diskutere.

I tillegg skal faget tilby noe mer enn det elevene vil kunne få med seg ellers i samfunnet. Samfunnskunnskap basert på danning innebærer derfor å forberede og kvalifisere den politiske meningsdanningen (Børhaug 2005: 181, 182). For å oppfylle denne rollen bruker samfunnskunnskapen (skolen) flere hjelpemidler til å få fram

---

³ Dannelsesperspektivet

faktastoff, kritisk tenkning og debatter. Læreren er sentral, lærebøkene er tradisjonelle hjelpemidler og i nyere tid er internett og forskjellige typer media blitt en betydelig del av undervisningshjelpemidlene.

1.3 Læreplanen

Læreplanen har hatt en sentral stilling i den norske skolen sammen med tradisjonell lærebokstyrt kateterundervisning. Lærebøkernes fremstilling av velferdsstaten vil derfor gi et godt bilde på hvordan bøkene illustrerer det norske samfunnet. Denne fremstillingen må sees opp mot hvilke kunnskaper om velferdsstaten læreplanen vil at elevene skal tilegne seg. Læreplanen sier at eleven skal kunne følgende om velferdsstaten:

”Forklare kva som ligg til grunn for velferdsstaten og vurdere utfordringer som velferdsstaten står ovenfor” (LK 06)

Samfunnsfaget er et ”nytt fag” i den nye kvalitetsreformen (LK06). Med dette så mener jeg at det tidligere faget samfunnslære nå er blitt erstattet med samfunnsfag som blant annet har personlig økonomi og budsjettberegning som nye tema. Selv om terminologien samfunnsfag er gammel så har faget i den videregående skole blitt reformert. Når denne avhandlingen er fullført så har faget blitt undervist i to år. Det er viktig for skoleutviklingen å få en god gjennomgang av nye lærebøker tidlig i en ny reform for tidligst mulig å kunne rette opp eventuelle svakheter. Skolen har et oppdrag som formidler av politisk kultur. Den formidler dette gjennom bruk av læreren og lærestoffet. Det er derfor gunstig på dette tidspunkt å få en grundig analyse av lærebøkene og deres kvalitative innhold for å få ett bredere grunnlag for en vurdering av lærebøkernes stilling. Min avhandling tar ikke sikte på å gjøre denne vurderingen, men den kan sees som et bidrag til en slik vurdering med forslag til fremgangsmåte for lærebokvurdering.

2. Teorikapittel

I dette kapitlet vil jeg gjennomgå litteraturen rundt velferdsstat og velferdsstatsforståelse med utgangspunkt i Gøsta Esping-Andersens kategorier av velferdsregimer. I denne gjennomgangen vil jeg også komme med kritikk av Esping-Andersen og konkretiseringer rundt den norske velferdsstaten. Deretter vil jeg utdype teorien rundt medborgerskap og politisk kultur. Jeg vil til slutt se på teori rundt lærebøker og analyse av disse. I teorigjennomgangen vil jeg fortløpende utlede en del spesifikke aspekter om den norske velferdsstaten som blir sett på som sentral kunnskap for en god medborger. Disse aspektene vil bli brukt i den kvalitative analysen av lærebøkene. Kapitlet vil derfor kunne ut i den kvalitative vurderingsmodellen som jeg vil basere min analyse på (analyse 1).

2.1 Velferdsstatstyper og sider ved velferdsstaten

”Det generelle målet for en velferdsstat er å forbedre innbyggernes mulighet for å leve et godt liv. Å kunne gjennomføre daglige aktiviteter, å ha en forholdsvis god helse er en forutsetning for dette” (Lundberg og Lahelma 2001: 43).

2.1.1 Velferdsstatstyper

I Esping-Andersens (1990) ”The Three Worlds of Welfare Capitalism” argumenterer forfatteren for at stater kan deles opp i tre typer velferdsregimer. De *liberale velferdsregimene*, de *konserervative velferdsregimene* og de *sosialdemokratiske velferdsregimene*.

De *liberale velferdsregimene* setter behovstestet stønad i fokus. Det er lave universelle omfordelinger og beskjedne sikkerhetsnett for befolkningen. Individets ansvar for egen velferd og individets effektivitet står sentralt. Staten stoler på markedskreftene og jobber med disse, enten passivt ved å garantere kun et minimalt velferdstilbud eller aktivt ved å subsidiere private tilbud. På denne måten sikres de sosiale rettighetene til innbyggerne (Esping-Andersen 1990: 26-27/ Huber og Stephens 2005: 504). Disse

regimene har veldig ofte høye andeler av sosial urettferdighet. Sosiale goder blir ofte tilbudt av private aktører som operer i et fritt marked distansert fra staten (Ellison 2006:12). Staten tar ansvar når markedet feiler og har dermed en begrenset forpliktelse (Esping-Andersen 1990: 21). USA, Canada og Storbritannia er land som faller inn under denne regimetypen.

Den konservative velferdsmodellen forsterker sosiale klasser og sosiale roller, og fordrer derfor politisk stabilitet og kontinuerlig lojalitet mot staten. Staten står for velferdstilbudet, men ikke på en slik måte at omfordeling og likhet blir prioritert (Cochrane et. al 2002: 10). Statens oppgave er å holde folk unna fattigdom, men ikke forandre den sosiale ordenen (Huber og Stephens 2005). Velferdsmodellen er formet av kirkens sentrale posisjon og vil derfor søke å opprettholde tradisjonelle familieverdier. Støtte og bidrag blir organisert slik at tradisjonelle familieverdier blir forsterket. Støtte til mødre er sterk, men støtte til gifte kvinner som vil ut i arbeidslivet er svak. Det vil derfor være et dårlig tilbud av barnehager og lignende ytelser (Esping-Andersen 1990: 27). Disse regimetyperne vil ha sjenerøse støtteordninger knyttet til de som er i arbeid for å sikre en god inntekt ved arbeidsløshet eller uførhet. Ideen om å beskytte arbeideren og hans inntekt står sentralt. Derimot vil de generelle sosiale tilbudene være svake siden familien blir sett på som det leddet som skal sørge for eldre og barn i samarbeid med frivillige og det private marked (Ellison 2006:12). Staten vil bare gå inn med sine støtteordninger når familiens mulighet til å hjelpe sine medlemmer er brukt opp. Tyskland, Italia og andre europeiske land er eksempler på land innenfor den konservative velferdsmodellen.

Det sosialdemokratiske velferdsregimet er karakteristisk opptatt av universalisme i støtteordninger og likhet for alle uavhengig av klasse eller markedsposisjon. Rettighetene til tilbudet er basert på borgerskap og i det siste om man bor i landet. Det universalistiske tilbudet blir i all hovedsak dekket av det offentlige. Dette innebærer at tilbudet må dekke kravet til middelklassen og samtidig være tilgjengelig for arbeiderklassen. Hvis tilbudet ikke dekker middelklassens krav, vil disse se seg om

etter andre tilbud i det private marked⁴ (Esping-Andersen 1990: 25, Cochrane et. al 2002: 11). Staten tar over ansvaret for mye av den tradisjonelle familiens oppgaver når det gjelder omsorg for barn og eldre og forsørgeransvar for eldre og dårligere stilte. Velferdsmodellen reflekterer verdien av solidaritet og likhet og ser at staten har et ansvar i å tøyke markedskreftene for å oppnå disse verdiene. Høy grad av sysselsetting ligger sentralt i velferdsmodellen, siden dette holder skatteinntektene høye som igjen betaler for velferdsstaten. Norge, sammen med de andre nordiske landene, faller innunder denne velferdsmodellen, modellen blir derfor i mange sammenhenger kalt den nordiske velferdsmodellen (Huber og Stephens 2005).

Ut i fra denne innledningen kan vi allerede se konturene av et aspekt omkring velferdsstatens organisering som en god medborger bør ha kunnskap om. En medborger bør ha kunnskap om velferdsgodene skal være *behovstestet kontra universelle* og vite hva forskjellene mellom dette innebærer.

2.1.2 Kritikk av Esping-Andersen

Kritikken har dreid seg hovedsakelig om tre punkter (Ellison 2006:13). For det første så mener man at tre kategorier for velferdsstatsregimer ikke holder for å fange opp nyansene i velferdsstatsorganisering. Kategoriene kan fort bli for deterministiske. Sosialpolitikk er i stadig forandring, mens kategoriene er mer stabile. Land som er forbundet med en kategori vil kunne utvikle sine velferdssystemer og dermed flytte fra en kategori til en annen (Kautto et al. 2001:5). For det andre er det ikke full enighet om innenfor hvilken gruppe noen av landene bør plasseres. For det tredje er det på bakgrunn av de to foregående blitt gjort forsøk på å konstruere et nytt klassifiseringssystem hvor man i tillegg tar med en fjerde regimetype (Ellison 2006:13).

For å svare på en del av denne kritikken har Esping-Andersen flettet inn kvinners posisjon og rolle i samfunnet og familiens rolle for å nyansere de tre

---

⁴ I stedet for universalisme så får man da dualisme ved at de fattige lener seg på staten mens de andre bruker markedet for å oppfylle sitt velferdsbehov.

regimetypologiene. Han har dermed i tillegg til grad av ”de-commodification”⁵ tatt med grad av ”de-familialization”. ”De-commodification” innebærer i hvilken grad en tjeneste blir sett på som en rettighet og når en person kan opprettholde livsførselen uten å måtte stole på markedet (Esping-Andersen 1990: 22). Menneskets velferd blir i mindre grad en vare som et marked kan prissette. Minimal definisjon på ”de-commodified” velferd stat:

”...citizens can freely, and without potential loss of job, income, or general welfare, opt out of work when they themselves consider it necessary” (Esping-Andersen 1990: 23).

”De-familialization” omhandler i hvilken grad en velferdsstat setter krav til familiens velferdsoppdrag. Høy grad av ”de-familialization” vil si at landet setter lite krav til sine familier at de skal ta seg av barn, syke og gamle.

Esping-Andersen (1990) argumenterer da at de nordiske statene ikke ser på familien som den primære velferdstilbyderen, dermed er sosiale ordninger tilgjengelig for alle gjennom en rett som borger. Dette igjen baner vei for kvinner inn i arbeidsmarkedet. Liberale og konservative stater viser en høy grad av familisering av velferdstilbudet, men dog på forskjellige måter av forskjellige grunner (Ellison 2006:15). Flere forskere⁶ styrker Esping – Andersens syn om at grupperingene av stater i forhold til grad av ”de-familialization” viser samme mønster som de tre velferdsregimene i forhold til ”de-commodification”. Esping-Andersens (1999) oppdaterte kategorisering ser da ut til å bekrefte ideen om en tredeling av velferdsregimer.

Esping-Andersen (1999) ser på reguleringen av arbeidsmarkedet, velferdsorganisering og familiens rolle som nøkkel elementer i organiseringen av en velferdsstat.

Velferdsregimene i utviklede land er formet av tre brede institusjonelle dimensjoner. Disse kombinerer kjerneelementene i et produksjonsregime med spesielle former for

---

⁵ En av de kategoriserende aspektene Esping-Andersen bruker i sin bok fra 1990 hvor han setter opp de tre kategoriene for velferdsstatsorganisering.

⁶ Blant annet Nick Ellison (2006) i *The Transformation of Welfare States*. Ellison skjeller seg fra Esping-Andersen blant annet på at han ser kategorien ”conservative welfare regimes” som for negativt belastet. Han velger derfor å kategorisere de som ”continental welfare regimes”.

sosial trygghet. For det første vil arbeidsmarkedet bidra til mønstre av likhet og ulikhet avhengig av muligheten for arbeid. Denne muligheten vil sette begrensningen på hvor mye velferd enkeltindivider kan skape for seg selv. Antallet innbyggere i arbeid vil også påvirke størrelsen på forsikringssparing gjennom skatt og forsikringsinnbetaling (Ellison 2006:11). For det andre vil familiens organisering og familiens rolle som velferdsyter påvirke et produksjonsregime. I hvilken grad er det forventet at familien, og spesielt kvinner, bidrar til å sikre velferden til syke og gamle? (Ellison 2006: 12) Den siste dimensjonen som er med på å forme et velferdsregime, er statens rolle i organiseringen av velferdstilbudet. Esping-Andersen (1999) fremsetter deretter en tredeling av velferdsregimer innenfor hver av disse dimensjonene (Ellison 2006: 15-16).

- *Arbeidsmarkedene* er mindre regulert i liberale land (markedsøkonomi) og sterkt regulert i de konservative (kontinentale) landene. Med de nordiske landene pluss Japan, Nederland og Irland som en middelveigruppe når det kommer til regulering (blandingsøkonomi).
- *Velferdsstatsorganisering* blir kategorisert gjennom en residual gruppe som består av de liberale landene, en universalistisk gruppe (de nordiske landene og Nederland) og en sosial forsikringsgruppe bestående av de konservative kontinentale landene og Japan.
- *Familiepolitikk* blir delt mellom land med høy grad av "*familialization*", som er de kontinentale konservative regimene inkludert Nederland, og ikke familieliserte nasjoner. Den siste gruppen deles så i to mellom de liberale regimene, hvor man får en høy grad av "*familialization*" hvis man trekker fra privat organisert velferd, og de nordiske landene som er veldig "*de-familialized*".

Esping-Andersens (1990,1996, 1999) tre kategorier for velferd blir derfor sett ut fra relasjonen mellom velferdsstatsorganisering, arbeidsmarkedets rolle og familiens rolle (Kautto et al. 2001: 4). På bakgrunn av denne gjennomgangen vil jeg trekke inn to overordnede aspekter som jeg ser det som sentralt at elever har kunnskap om for å oppfylle sin medborgerrolle. Det første overordnede aspektet dreier seg om velferdsstatens organisering. Jeg har allerede begynt utledningen av underaspektet *universell kontra behovstestet* stønad. I tillegg tar jeg med aspektet *offentlig kontra*

privat organisering av tilbudet. Dette dreier seg da om hvordan den norske velferdsstaten organiserer sitt velferdstilbud. En god medborger bør ha god kunnskap om hvordan tilbudet blir organisert og være i stand til å vurdere fordeler og ulemper ved denne organiseringen.

Det andre overordnede aspektet dreier seg om velferdsstatens sosiale rolle i samfunnets utvikling. Her vil jeg utlede to underaspekter. Det første, *kjønnsroller/likestilling*, går på kunnskap om hvordan velferdsstatens utvikling påvirker kjønnsrollemønsteret i et samfunn. Det andre, *sosiale forskjeller*, går på kunnskap om velferdsstatens oppgave for å redusere sosiale forskjeller.

2.2 Den norske velferdsstaten

2.2.1 Finansiering og sosiale forhold

Den norske velferdsstaten er en del av den nordiske velferdsmodellen⁷. Den er assosiert med et bredt spekter av offentlig sosial politikk, offentlige tjenester og har en politisk forpliktelse om full sysselsetting kombinert med aktive arbeidsmarkedstiltak (Kautto 2001: 6). Universell basistrygghet og inntektsrelaterte finansielle ordninger for de med en yrkeshistorie ligger sentralt. Lokale og offentlig finansierte sosiale tiltak for å sikre de individuelle behov i befolkningen. En stor andel av BNP går til velferdsordninger og det offentlige nettverk som drifter dette, fulgt av en generelt høy skattlegging. Den norske velferdsstaten har i sterkere grad enn en del andre land gitt folk en grunnleggende trygghet i kraft av det å være borger i landet uavhengig av arbeidsdeltakelse og innsats (Kuhnle 2006a: 20).

Nordiske land rangeres alltid høyt på målinger over kvinners rettigheter og likestilling mellom menn og kvinner. Nordiske kvinner kom tidlig inn i parlamentet, sentrale ministerposter og har høy deltakelse innenfor utdanning og arbeidsliv sammenlignet med andre utviklede land. De står sterkere med tanke på uavhengighet fra samfunnet

---

⁷ (sosial- demokratiske velferdsmodellen Esping-Andersen 1990,1999)

og fra økonomien. I Norge ble kampen for likestilling ført hovedsakelig gjennom arbeiderorganisasjoner. Etter hvert ble kampen også institusjonalisert i forskjellige regjeringers politikk. Kvinners posisjon ble styrket gjennom tiltak som flyttet mer av ansvaret for familien over til det offentlige. Kvinners mulighet for arbeid ble også styrket ved at fars rettigheter ble bedret slik at far ble presset til å ta sterkere del i familiens velferd. Eksempelvis gjennom å øremerke fire uker av barselpermisjonen til far og hindre overtidsoverjobb i offentlig sektor (Kjeldstad 2001: 75-77). Disse tingene validerer i enda sterkere grad aspektet om *kjønnsroller/likestilling* som ble utledet på forrige side.

Tallene over finansieringen av velferd i ulike Europeiske land viser at i Norge utgjør generelle skatter en del av velferdsstatens finansieringsgrunnlag (Kuhnle 2006c: 57). Pensjonene finansieres ved løpende innbetalinger og de velferdstjenestene som er gratis eller subsidierte må finansieres ved skatter og avgifter. En del skatter er knyttet til spesifikke ytelser, men hoveddelen av velferdsstaten finansieres gjennom den generelle beskatning (Bowitz og Cappelen 2006: 201). Det er derfor sentralt for norsk velferdsstatsfinansiering at det er en høy grad av sysselsetting for å opprettholde skatteinntektene. Bakgrunnen for at Norge og Sverige har klart å få til en tilnærmet full sysselsetting var sterke arbeiderorganisasjoner, sterke universalistiske handelsunioner og et arbeiderparti som klarte å dominere en politisk koalisjon mellom bønder og arbeidere (Esping-Andersen 1990: 167). Handelsunionene var forente og hadde en større mulighet for sentral forhandling i Norge (og Sverige) enn i andre land, i tillegg var bøndene politisk og økonomisk marginalt sterke. Arbeiderpartiet dominerte politikken siden en borgerlig koalisjon ikke var noe alternativ. De kunne derfor jobbe for full sysselsetting og velferdsreformer samtidig.

Den norske velferdsstaten har stått i en særstilling ved at vi har en sterk inntektskilde i en statlig eid og kontrollert oljesektor. Oljemarkedet har bidratt til å hjelpe norske myndigheter med å opprettholde en høyere grad av velferd enn mange andre land (Bowitz og Cappelen 2006/ Kautto et.al. 2001/ Cochrane, Clarke og Gewirtz 2001). Ut i fra dette kan vi trekke enda et overordnet aspekt som burde være tilstede i en

fremstilling av den norske velferdsstaten, *finansieringsaspektet*. Dette vil jeg i likhet med to andre som hittil er nevnt (organisering og sosiale forhold) dele i to underaspekter. Det første går på *skattlegging* som en del av finansieringen. En god medborger bør ha kunnskap om hvorfor skattenivået i Norge er som det er og bør også her kunne diskutere fordeler og ulemper rundt skattenivå. Det andre underaspektet gjelder *olje* som en del av finansieringen. En god medborger bør vite at oljen er en betydelig del av norsk velferdsfinansiering og drøfte fordeler og ulemper ved dette.

2.2.2 Den norske velferdsstatens utfordringer

Læreplanmålet andre del sier at eleven skal kunne noe om velferdsstatens utfordringer. Dette vil danne grunnlaget for det siste overordnede aspektet, nemlig utfordringsaspektet.

At den norske velferdsstaten, som mange andre velferdsstater, står ovenfor flere substansielle utfordringer i fremtiden er det liten tvil om. Det blir stadig debattert i medier og politikk hvordan våre velferdssystemer skal opprettholdes og utvikles. Men hvilke utfordringer er mest sentrale for en norsk elev å tilegne seg kunnskap om?

Esping-Andersen (1996) ser *tre* utfordringer for velferdsstaten. For det første at *velferdsstaten hinder markedet* ved at den tar bort insentivene for å delta i arbeidslivet, spare og investere. For det andre at *langtidseffektene av en aldrende populasjon* vil svekke velferdsstaten. Til sist er det *konsekvensene av en ny globalisert økonomi*, som staffer ikke-konkurransedyktige økonomier. Han ser disse problemene, men mener at de er overdrevet og misledende. På den ene siden mener han at mange av problemene til velferdsstaten er knyttet til markedssvikt og at ordningene er frosset fast i gamle sosioøkonomiske forskjeller som ikke lenger finnes. Er da velferdsstaten kompatibel med økonomisk utvikling, full sysselsetting og personlig frihet (Esping-Andersen 1996:1-5)? Esping-Andersen (1996) ser at strukturelle skifter i familiemønster, synkende fødselsrater og forandringer i livssyklus må føre til en reformering av sosialpolitikken.

Stein Kuhnle (2006a) peker på fem sentrale utfordringer for den norske velferdsstaten i ett av sine bidrag i ”Den norske velferdsstaten” (Hatland, Kuhnle og Romøren red. 2006). Han mener eldrebølgen, press på de offentlige budsjettene, globalisering, sosial utestengning og disse fires gjensidige påvirkning på hverandre som fem faktorer i en konstitusjonell utfordring. Jeg velger å se disse fem faktorene som enkeltutfordringer når det kommer til hva eleven bør vite om dem. De vil derfor bli tatt med i analysen som utfordringsaspekter som kan sees som å oppfylle læreplanmålet andre del. Kuhnles faktorer, i tillegg til andre bidrag til debatten rundt velferdsstatens utfordringer, danner grunnlaget for diskusjonen rundt den norske velferdsstatens utfordringer. Flere av utfordringene vil påvirke hverandre og gå inn i hverandre.

Eldrebølgen (Demografisk utfordring.)

Den første utfordringen Kuhnle (2006a) ser er at andelen eldre vil øke i det norske samfunnet etter hvert som ”baby boom” generasjonen fra etterkrigstiden nærmer seg pensjonsalder. Ofte kalles denne økningen for den kommende *eldrebølgen*. Denne eldrebølgen vil føre til, det Kuhnle (2006a) setter som den andre utfordringen, nemlig et større press på de offentlige budsjettene. En større andel av eldre vil øke pensjonsutbetalingene, øke presset på helse og omsorgssektoren og i tillegg vil denne generasjonen ha et høyere krav til kvalitet på tjenestene siden de er vokst opp under velferdsstatens gode kår. Hay (2006) presiserer at årsaken til at denne eldrebølgen kommer så hurtig er at det er en kombinasjon av synkende fødselsrater og lengre levealder. Årsaken til denne økende aldringen er bedre teknologi og dyrere medisinske tjenester.

Hovedutfordringen Ellison (2006) setter er *pensjonssystemet*.⁸ Befolkningen eldes, dette vil gi økte kostnader i form av flere som blir pensjonsberettiget. Når levealderen stiger øker antallet år staten blir nødt til å utbetale pensjon til sine innbyggere. I tillegg

---

⁸ Ellison (2006) gir ingen nøyaktig beskrivelse av utfordringene for den norske velferdsstaten. Han tar for seg den svenske og jeg vil inkludere noen synspunkter fra denne gjennomgangen i forhold til norske utfordringer. Ellison (2006) nevner også selv at mange av de tingene han sier om den svenske velferdsstaten også vil gjelde for andre stater innenfor den nordiske modellen.

er det en nedadgående fødselsrate som ikke fyller opp med frisk arbeidskraft til å tjene penger for å finansiere økte pensjonsutgifter (Ellison 2006:126, 128). Forandringer i de sosiale forholdene i forhold til hvem som arbeider er et sentralt problem for pensjonsutbetalingene. Flere og flere kvinner i arbeidslivet øker antallet personer som har krav på pensjon etter endt yrkeskarriere. Flere og flere er alene og er derfor nødt til å ha en tilstrekkelig pensjon til å overleve uten å støtte seg til en ektefelles pensjon. I tillegg må fremtidige pensjonsreformer ta inn over seg at kvinner og etniske minoriteter muligens ikke har en lang yrkeskarriere siden de kan komme sent inn i arbeidslivet av ulike årsaker (Ellison 2006:127/ Huber og Stephens 2005: 561).

Det er forskjellig syn på eldrebølgen som utfordring. Schulz (2006:311) mener at forskere krisemaksimerer eldrebølgen. Han mener at nøkkelen til pensjonsstørrelsen i fremtiden er økonomisk vekst og ser utfordringen som et forhold mellom størrelsen på økonomisk "output" og størrelsen på arbeidskraften. Han trekker fram at å be folk om å betale mer av kostnadene selv og be de som er friske om å jobbe lenger kan være mulige løsninger på problemet. Jackson (2006) argumenterer for at eldrebølgen ikke blir en slik utfordring, så lenge økonomisk vekst er god og fertilitetsraten er over reproduksjonsnivå. Han påpeker også sterkt at dette ikke er et forbigående problem. "Global aging is not a temporary challenge. It will bring a permanent shift in the age structure of the developed world's population and will put permanent pressure on public budgets" (Jackson 2006: 327). Jo eldre innbyggerne blir jo dyrere blir helsetjenestene. Ny teknologi gir økt levealder, dette har ført til at offentlige helseutgifter har økt med 1.2 % per kapita raskere enn per kapita BNP de siste 30 årene (Jackson 2006: 328).

Ut fra denne gjennomgangen vil jeg utlede to underaspekter til utfordringsaspektet. Det første dreier seg om *eldrebølgen* med finansielle og tjenestemessige utfordringer knyttet til dette. Det andre er knyttet til eldrebølgen, men dreier seg om problemet med å *oppretholde høy sysselsetting* for å sikre skatteinntekter til å finansiere blant annet den fremtidige eldrebølgen.

Globalisering (Internasjonalisering)

Den tredje utfordringen som Kuhnle (2006a) ser er den raske internasjonaliseringen eller globaliseringen av økonomi og politikk. Dette kan gi forskjellige utslag. Positivt kan åpne grenser tilrettelegge for alternative velferdsløsninger. Negativt kan markedet få innpass på bekostning av politikken slik at den velferdsstat vi har vent oss til ikke klarer å eksistere. Globalisering i betydning økende internasjonal økonomisk integrasjon og liberalisering av økonomiske transaksjoner mellom land oppfattes vanligvis som en trussel mot velferdsstaten (Kuhnle 2001: 87).

Ellison (2006) ser også globalisering som en utfordring for velferdsstaten. Han trekker fram at fri handel og høy kapitalmobilitet i verdensøkonomien bidrar til økning i arbeidsledighet, samtidig som den hindrer regjeringers kapasitet til å styre økonomien. Det har skjedd reelle forandringer i den globale økonomien, ofte fulgt av liberaliserende markedsideologier som tar over for sosialdemokratiske venstreorienterte modeller (Ellison 2006: 50). Den økende globaliseringen utfordrer velferdsstatene ved at store firmaer vil se etter land med lav skattelegging og lave lønnsnivå og plassere sine firmaer i disse landene. Konkurransen på skattenivå mellom stater for å tiltrekke seg industri og nyetableringer vil påvirke velferdstilbudet ved at lav skattelegging gir svakere grunnlag for omfordeling og finansiering av sosiale tilbud. Lavere lønnsnivå vil påvirke innbyggernes avhengighet av statlig finansierte velferdstilbud ettersom deres markedsposisjon blir svekket (Kautto et al. 2001: 8)

Korpi (2006) fremhever også at mange ser på globaliseringen som en utfordring for velferdsstaten ved at den har økt arbeidsledigheten i industrielle land.

Many arguments have argued that globalization has interacted with technological developments to increase levels of unemployment in the economically advanced countries. The assumption here is that technological developments in these economies have escalated educational job requirements to levels where the less educated no longer are qualified. At the same time less-qualified production is moved to low wage countries (Korpi 2006:260).

Hay (2006) tar opp globaliseringens påvirkning på velferdsstaten fra et annet perspektiv. Hans utgangspunkt er det synet at velferdsstaten svekker markedet og dets konkurranseevne i en internasjonal økonomi på grunn av høye skatter og rigide arbeidsmarkeder. Hay (2006:200) setter spørsmålstegn ved om dette faktisk er tilfelle. Med andre ord om velferdsstaten svekker markedet og om globaliseringen forsterker dette. Han trekker fram demografiske endringer, økte kostnader ved helsevesenet og flyt av kapital som andre mulige årsaker til nedsatt konkurranseevne for velferdsstaten. Han påpeker at velferdsstatsutgifters eventuelle påvirkning på en stats konkurranseevne i det internasjonale markedet er resultatet av en kompleks virkelighet (Hay 2006: 213). Hay (2006) trekker fram positive sider ved velferdsstaten og hvordan den kan bidra til økt konkurranseevne i en global økonomi. De positive konsekvenser dette bidrar til er blant annet makroøkonomiens stabiliserende effekter gjennom at et høyt nivå på sosiale utgifter vil promotere økonomisk stabilitet. Gratis eller subsidierte enheter vil frigjøre kapital til forbruk. Støtte til kvinner øker arbeidsmassen som er en fordel for en økonomis produktivitet. Humankapitalen styrkes gjennom gode utdannelsessystemer og kostnader ved kriminalitet blir mindre ettersom sosial trygghet gir mindre kriminalitet. Kriminalitet hindrer investeringer (Hay 2006:213).

Jeg utleder på bakgrunn av dette et tredje underaspekt til det overordnede utfordringsaspektet, nemlig *globaliseringsaspektet*. Det er viktig at medborgere er bevisst på at hendelser i internasjonal økonomi kan og vil påvirke norsk velferdsstatsutvikling. Hvis man ikke har kunnskap om dette kan man fort bli ledet til å tro at velferdsstatens utvikling kun er et nasjonalt anliggende.

Sosiale forhold

Den fjerde utfordringen som Kuhnle (2006a) peker på er tendensen til at større grupper vil oppleve sosial utestengning i fremtiden. Dette på grunn av endringer i familiestrukturen, økende grad av langtidsledighet og i tillegg vil faren for flere fattige sette nye krav til velferdsstaten. Det vil fort kunne oppstå en spenning mellom de som har arbeid og lønn og de som står uten (Kuhnle 2006a: 28). Stigende skilsmisserater vil føre til en økning i husholdninger som består av aleneforeldre. Disse husholdningene har større sannsynlighet for å være "fattige" enn husholdninger basert på to inntekter. Dette vil øke kravene til velferdsstaten (Huber og Stephens 2005).

Velferdsstaten tar over en del av den tradisjonelle familiens oppgaver. Hva forutsetter dette? Hva blir betydningen av dette? En del forutsetninger for at blant annet kvinner skal få mulighet til å innta arbeidslivet er at nivået på offentlige dagtilbud for barn er tilfredstillende. Den betalte svangerskapspermisjonen må være tilstrekkelig. Det må være offentlig hjemmehjelp for eldre og betalt fedrepermisjon. Den sosialdemokratiske velferdsmodellen sørger for et betydelig spenn av stønader til familien og gjør det derfor mulig for kvinner å kombinere betalt arbeid med å stifte familie (Huber og Stephens 2005: 561).

Hvis den sosialdemokratiske velferdsmodellen (og andre velferdsmodeller for den slags skyld) skulle mislykkes i å gi kvinner muligheten til å kombinere familie med karriere, ville dette få fatale konsekvenser for fødselsraten. Dette fordi kvinner vil velge karriere framfor familie. Dette vil igjen påvirke arbeidsstokken og dermed vil man få mangel på arbeidskraft i fremtiden som igjen vil påvirke statens skatteinntekter

(Huber og Stephens 2005). Peter McDonald (2006) påpeker at kvinners mulighet til å delta i arbeidslivet er direkte knyttet til det kjønnsrollemønsteret som er i samfunnet. ”In advanced economies today, women are able to compete in the labour market as equals so long as they are not constrained by their family roles ” (McDonald 2006:343). Han setter kvinners plass i familierollen og deres mulighet til å kombinere karriere og det å være mor i direkte sammenheng med lavere fødselstall i utviklede land de siste årene. Lav fertilitet er et resultat av en bevisst handling fra menn og kvinner. Disse handlingene skjer på bakgrunn av individuelle valg og samfunnsmessig kontekst (McDonald 2006: 336-337). Denne samfunnsmessige konteksten blir påvirket av det velferdstilbudet som eksisterer, både dens størrelse og dens organisering.

Norge ligger godt an i forhold til kvinners arbeidsmarkedsdeltakelse sammenlignet med land fra de andre velferdsregimene, men sammenlignet med de andre nordiske landene så ligger vi litt etter. Dette er en viktig del av den norske velferdsdebatten. Vi ser igjen her at et aspekt som dekker de sosiale forholdene rundt velferdsstaten er hensiktsmessig for å få en god forståelse om velferdsstaten. Denne diskusjonen validerer *kjønnsrolle/likestilling* aspektet og *sosiale forskjeller* aspektet som har blitt utledet tidligere i kapitlet.

Innenfor denne diskusjonen kommer man naturlig inn på innvandringens påvirkning på rollemønster og familiestruktur. Spesielt ikke-vestlige innvandrere og flyktninger har andre normer og sosiale rollemønstre som vil påvirke deres krav overfor velferdsstaten. De vil ha behov for andre støtteordninger ettersom man med innvandring ”får en økende tilstedeværelse av familieformer som ikke lenger er dominerende i den norske befolkningen” (Kavli 2004:290). Hanne Cecilie Kavli (2004) stiller spørsmålet: ”Hvilke dilemmaer oppstår når en velferdspolitikker utviklet dels for å stimulere, dels respondere på denne demografiske utviklingen i den norske befolkningen, møter en befolkning med langt større variasjon i familietyper?” (Kavli 2004:291). Hun tar her opp et viktig poeng som kommer med en stadig økende globalisering, nemlig; Hva med innvandrernes krav til velferd? Hun påpeker at ikke-vestlige innvandrere har andre demografiske kjennetegn når det kommer til

bosettingsmønstre, fertilitet og kjønnsroller. Disse vil i fremtiden påvirke velferdsstatens utvikling. Kavli (2004) sier:

Innvandrede minoriteter møter sosialpolitiske institusjoner som i all hovedsak er utformet uten deres påvirkning. Så lenge deres holdninger og normer stemmer overens med de norske er dette uproblematisk, men i det øyeblikket de er annerledes kan virkningen av en sosialpolitikk som prioriterer likebehandling bli mindre treffsikker (Kavli 2004: 307).

Hun påpeker i sin avslutning at ”institusjoner utformet med sikte på å trygge familiens økonomi og sikre barn gode oppvekstvilkår har liten eller til dels negativ effekt i enkelte etniske grupper.” Hun trekker fram flere mulige konsekvenser av innvandreres behov for velferd. Den første konsekvensen kan være at innvandrerfamilier *adopterer* en ”norsk” *familiestruktur*. Noe hun ser at vil ta veldig lang tid. Den andre konsekvensen innebærer en forsterkning av ”den sosiale marginaliseringen” hvis forskjellene i familiestruktur skulle vedvare og politikken forbli uforandret. Den tredje konsekvensen innebærer en utvikling av velferdspolitikken, men problemet blir i hvilken retning skal den da utvikles for å favne om flest mulig? I tillegg til den sosiale og demografiske påvirkningen innvandring har, vil også den siste tidens økte arbeidsinnvandring legge press på velferdsstaten.

Kuhnles femte utfordringen innebærer at i de velferdsstater hvor velferdstilbudet allerede er bra, vil de fire forutgående utfordringene bli forsterket gjennom at kravet om kvalitet er høyere fra de som allerede har det bra enn de som har det dårlig. Europeiske velferdsstater kan derfor i fremtiden stå ovenfor en forventningskrise snarere enn en legitimitetskrise.

Fremtidig finansiering

Mange velferdsregimer vil finne *utfordring i å opprettholde full sysselsetting* i en tid med økende de-industrialisering, som fjerner de tradisjonelle arbeider yrkene gjennom økende effektivisering på grunn av teknologiske nyvinninger. I tillegg kommer flere og flere kvinner ut i arbeidslivet som gir en økning i konkurranse på arbeidstaker-

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

markedet. Tidligere var det kun menn som jobbet. Dette gav et færre antall potensielle arbeidstakere enn det som er situasjonen i dag (Esping-Andersen 1990: 148).

Offentlige budsjettbegrensninger vil hindre muligheten for ansettelse i offentlig sektor (Ellison 2006: 77). Offentlig sektor er den arbeidsplassen som har størst andel av de sysselsatte. Dette fordi det kreves mange for å drive en så omfattende velferdsstat som den norske. I tillegg er det ofte vel så kostnadseffektivt for velferdsstaten å ansette overskuddsarbeidskraft som å subsidiere de til ikke å jobbe (Esping-Andersen 1990: 149). Dette kan ramme den nordiske velferdsmodellen hardt ettersom denne i følge Esping-Andersen (1990) er fundert og finansiert gjennom målet om tilnærmet full sysselsetting. Dette validerer i enda sterkere grad aspektet, som ble utledet tidligere, *oppretholdelse av høy sysselsetting*.

Forskningslitteraturen legger vekt på Norges unike finansielle posisjon i forhold til våre inntekter gjennom oljesektoren. Stadig mer av den politiske debatten dreier seg om at oljen er ikke en fornybar ressurs og at den derfor på ett tidspunkt vil ta slutt. Diskusjonene går da på hva skjer med velferdsgodene da? Hva slags "utseende" vil den norske velferdsstaten få og hvordan vil den klare den finansielle utfordringen? Ut fra dette vil jeg ta med et utfordringsaspekt som omhandler *begrensede oljeinntekter* i fremtiden. For å kunne ha en velfundert mening om velferdsstatens utforming er dette, etter mitt syn, en sentral utfordring å ha kunnskap om.

Tilbakerulling (retrenchment)

I de første 30 årene etter andre verdenskrig ble velferdsstaten i Norge kraftig bygget opp gjennom en økonomisk oppgangsperiode. Det kom på plass solide trygdeordninger og gode velferdsbetingelser for innbyggerne i samfunnet. Som jeg argumentert tidligere i dette kapitlet står velferdsstaten ovenfor en del utfordringer. Hvordan skal den løse dette? Mange forskere mener at velferdsstaten nå står ovenfor en såkalt tilbakerulling (retrenchment) eller i hvert fall en stans av økning i tilbudenes kvalitet og omfang.

Huber og Stephens (2005) påpeker at reformer må til innenfor alle velferdsregimene, men at hittil har politikere både på venstre- og høyresiden blitt forhindret i å klare dette. Høyresiden har blitt hindret i å kutte i velferdstilbudet rett og slett på bakgrunn av at disse tilbudene gjelder mange mennesker og tilbudene er veldig populære. Venstresiden har på sin side blitt forhindret i å øke tilbudene ettersom dette ville innebære høyere skatter og større egenandeler, noe som også er upopulært. Huber og Stephens (2005: 562) argumenterer at det ikke nødvendigvis må bli en faktisk tilbakerulling eller nedbygging av velferdsstaten, men den må tilpasses og at utfallet av dette i beste tilfelle kan bli kostnadsnøytralt. Pierson (2006: 356) påpeker også dette kostnadsaspektet i ”The New Politics of the Welfare State”. Her sier han at de institusjoner som er innført vanskelig kan la seg reformere uten å legge sterkt press på finansieringen eller mottakerne i denne institusjonen. Han bruker pensjonssystemet som eksempel, en omlegging fra statlig pensjonssystem til mer private ordninger vil legge et umenneskelig press på den gruppen som må finansiere de som er i gammel ordning samtidig som de sparer til egen pensjon. En slik omlegging vil måtte føre til innskudd fra staten i en overgangsperiode og hvor skal staten da eventuelt få slike inntekter fra?

Det forblir derfor er en fundamental politisk utfordring å gjennomføre en slik tilbakerulling av velferdsstaten. Pierson (2006:348) vektlegger også dette når han sier: ”There is a profound difference between extending benefits to a large numbers of people and taking benefits away.” Pierson (2006: 348-351) ser at en kombinasjon av økonomisk forandring, politisk skifte til høyre og høyere kostnader i velferdsstaten har provosert fram økende rop om tilbakerulling. Han påpeker i tillegg at det er vanskelig for politikerne og overleve, politisk, når man må senke nivå på ytelser eller omfordele de slik at noen føler de får mindre. En av hovedgrunnene til dette sier han er på grunn av at så mange får støtte eller overføringer fra staten i tillegg til alle de som har sitt arbeid innenfor velferdsstatens tjenesteyting. Derfor mener han at disse upopulære tiltakene vil bli forsøkt skjult best mulig. Politikutformerne vil søke bred støtte for reform slik at ”skylden” for vedtaket blir spredt. Tilbakerullingens lave popularitet vil

som konsekvens av dette være lite sannsynlig med mindre det er budsjettkrise og nødvendigvis heller ikke da (Pierson 2006:351).

Bruno Palier (2006) ser på om det hovedsakelig har vært noen tilbakerulling å snakke om i den nyere tid av velferdsstatens historie. Han ser også de politiske og historiske utfordringene ved en eventuell tilbakerulling og mener at denne tilbakerulling har vært minimal. ”To date most welfare state analyses have concluded that in the last twenty-five years there has either been stability, little retrenchment or path dependent changes” (Palier 2006: 358). Han understreker også at selv om det skjer reformer så bruker man ikke nødvendigvis færre midler eller senker nivået på stønadene. Han mener at alt trenger ikke ha et kvantitativt mål på bruken av penger, reformer kan også ha strukturelle endringer. Palier (2006) er også bevisst de politiske utfordringene ved tilbakerulling og ser at velferdsstaten fort kan bli sittende i samme spor på bakgrunn av tidligere politiske lovnader.

Ut fra dette så vil det siste utfordringsaspektet jeg tar med i analysen være *tilbakerullingsaspektet*. Det er viktig at man ser velferdsstatens utfordringer i en større sammenheng og derfor har kunnskap om de eventuelle tilbakerullingene som muligens må finne sted på grunn av blant annet de andre fem utfordringsaspektene. Det er også viktig at eleven har kunnskap om hvilke konsekvenser, både økonomisk og politisk, en eventuell tilbakerulling av velferdsstaten har. Denne gjennomgangen gir følgende aspekter om velferdsstaten til analysen av lærebøkene:

• Finansiering ○ olje ○ skattlegging. • Organisering ○ universell kontra behovstestet ○ offentlig kontra privat. • Sosiale forhold ○ familie/kjønnsroller ○ likhet/utjevning	• Utfordringsaspekter ○ eldreølgen ○ globalisering ○ fremtidig finansiering ○ innvandring ○ opprettholdelse av full sysselsetting ○ tilbakerulling.

2.3 Teori om medborgerskap

I deres studie av "Civic Culture" ser Almond og Verba (1965) på politisk kultur hos innbyggere i nasjoner. Grad av politisk kultur vil definere om du er en aktiv medborger eller et mer passivt individ (subject). De definerer politisk kultur som :

"The political culture of a nation is the particular distribution of patterns of orientation, toward political objects among the members of the nation" (Almond og Verba 1965: 11-13).

Disse individuelle orienteringene om politiske objekter deles i tre typer. Den første er kognitive orienteringer som innebærer kunnskap og tro på det politiske system og dets rolle. Den andre er en affektiv orientering som omhandler følelser om det politiske systemet, dets rolle, personell og kvalitet. Den siste er en evaluerende orientering som bedømmer i forhold til verdistandarder og kriterier. De setter fire kategorier på kunnskap som må ligge til grunn for å måle grad av politisk orientering:

1. Hvilken kunnskap har individet om sin nasjon og sitt politiske system på et generelt nivå? Hva er hennes følelser om dette systemets karakteristikk? Hvordan vurderer hun disse?
2. Hvilken kunnskap har hun om strukturer og roller i systemet og de forskjellige politiske eliter som er involvert i "input" delen av politikken? Hva er hennes følelser om disse strukturene, elitene og lederne?
3. Hvilke kunnskaper har hun om "output" delen av politikken? Strukturen, individene og avgjørelsene involvert i disse prosessene? Hva er hennes følelser og meninger om dem?
4. Hvilke kunnskaper har hun om seg selv som et medlem av et politisk system? Hvilken bevissthet har hun om sine egne rettigheter, makt, forpliktelser og strategier for å kunne påvirke? Hva føler hun om sine muligheter til å uttøve påvirkning og hvilke normer gjør hun det etter?

Disse fire kategoriene for kunnskap, som tar med seg de tre kategoriene for type orientering om kunnskap, definerer grad av politisk kultur eller i hvilken grad du er en deltagende medborger.

"The political culture becomes the frequency of different kinds of cognitive, affective and evaluative orientations towards the political system in general, its input and output aspects and the self as political actor" (Almond og Verba 1965: 16).

”The civic culture is a political culture in which large numbers of individuals are competent as citizens; we call this competence political competence (Almond og Verba Civic Culture 1965: 169).

Dette innebærer at elevene må ha en strukturert kunnskap om samfunnets organisering, deriblant velferdsstaten som er gjenstand for analyse i min avhandling, for å kunne oppfylle den kognitive orienteringen. I tillegg til dette må de kunne reflektere og problematisere over denne kunnskapen for å oppfylle den evaluerende orienteringen. Klarer de dette har de et godt grunnlag for å bli aktive medborgere. Medborgernes kompetanse om politiske strukturer og deres deltakelse i disse, er hjertet i definisjonen av et demokrati. Det blir forventet av den vanlige mann at han tar en aktiv del i politikken, at han er klar over hvordan avgjørelser blir tatt og at han lar sine meninger bli kjent (Almond og Verba 1965). Almond og Verba (1965) understreker om den deltagende borger: ”A participant is assumed to be aware of and informed about the political system in both its governmental and political aspects” (Almond og Verba 1965: 45).

Lærebøkene perspektiver vil påvirke danningen av elevene. Hvordan fremstilles en debatt om sider ved samfunnet? Koritzinsky (2006: 81-83) tar opp viktigheten av at man må være flersidig i valg av perspektiver når man skal ta opp konfliktfylte tema. Han setter opp tre grupper av motsettende perspektiver. Det første er harmoniperspektiv kontra konfliktperspektiv, den andre er statisk kontra dynamisk perspektiv og den tredje er optimistisk kontra pessimistisk perspektiv.

Den demokratiske kompetanse er sterkt relatert til det å ha valid informasjon om politiske saker og prosesser og ha evnen til å bruke informasjonen i analysen av saker og finne ut av innflytelsesstrategier (Almond og Verba 1965: 57). For å kunne analysere må man ha kunnskap om flere sider av samme sak. Kunnskap om flere sider av en sak kan sees som å argumentere eller problematisere rundt et tema. Jeg vil derfor i analyse 1, den teoretiske observasjonsmatrisen, skille mellom om bøkene behandler et aspekt eller om de problematiserer det. Å problematisere vil sees som å fremstille et aspekt på et høyere nivå enn bare å behandle det. I matrisen vil det derfor markeres en

X når et aspekt blir behandlet i en av bøkene og en P når aspektet blir behandlet og problematisert.

På bakgrunn av denne gjennomgangen utledes det følgende presisering av avhandlingen. Jeg analyserer hvilken velferdsstatsframstilling lærebøkene gir sammenlignet med forskningslitteraturen⁹ og jeg vurderer disse fremstillingene opp mot grad av kunnskapsformidling i forhold til medborgerkompetanse.¹⁰ Oppfyller fremstillingene kravene til kunnskap for å oppnå en god kognitiv og evaluerende orientering omkring velferdsstaten?

2.4 Lærebokteori

Bueie (2002:66) ser viktigheten av at et ”sterkere fokus på vurdering av lærebøker er viktig for å sikre en bevisst, systematisk og formalisert valgprosess...” Etter hans mening er dette nødvendig ”dersom man skal ta det ansvaret som skoler, kommuner og fylkeskommuner har fått når det gjelder å vurdere kvaliteten på lærebøker, på alvor” (Bueie 2002: 66). Dette er veldig sentralt siden det ikke lenger finnes noen sentral lærebokgodkjenning. Det er derfor opp til skolene og skoleeier og holde seg orientert i markedet for lærebøker og vurdere disse opp mot hverandre.

2.4.1 Læreplanene i LK06

Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i den skrevne læreplanen med en subjektiv tolkning av det aktuelle læreplanmålet om velferdsstaten. (Jf. Goodlad 1979)

Læreplanene i LK06 legger vekt på den aktive elev. De skal selv aktivt arbeide for å skaffe seg faglig oversikt, innsikt, forståelse og vurderingsevne. For samfunnsfaget står det at noe av hensikten med faget er å ”medverke til forståing av og oppslutning om grunnleggende menneskerettar, demokratiske verdier og likestilling og til aktivt medborgerskap og demokratisk deltaking” (LK06)

⁹ Se kap. 5 Avsluttende kommentarer velferdsstatsframstillingen

¹⁰ Se kap. 6 Avsluttende kommentarer medborgerkompetanse

2.4.2 Lærebøkernes rolle

Koritzinsky (2006) tar opp lærebøkernes rolle i sin bok *Samfunnskunnskap – En fagdidaktisk innføring*. Han fremhever at i de fleste undersøkelser om undervisning i skolen ser man at undervisningen er sterkt lærebokstyrt. Tradisjonell undervisning med læreboka som sentral kilde har stått sterkt i norsk skolehverdag (Imsen 2005:50 – 70). Også i samfunnsfagene¹¹ er dette tilfelle. Det er svært vanlig at lærebøkernes innhold avgjør den faglige framdriften gjennom lærerens undervisning, lekser og leksehøring, prøver og vurdering (Koritzinsky 2006: 210). Dette kan i følge Koritzinsky både ha pedagogiske og faglige fordeler, men at mange lærere nok er for styrt av en enkelt lærebok. Han oppgir tre grunner til denne lærebokstyringen. For det første føler mange samfunnsfaglærere seg avhengig av læreboka på grunn av manglende utdanningsnivå innenfor faget. For det andre gjør læreboka undervisningen enklere for både lærer og elever. Til sist har læreboka opp gjennom tidene hatt en spesiell faglig autoritet gjennom den sentrale lærebokgodkjenningen. Den sentrale lærebokgodkjenningen ble avskaffet i 2000. Nettopp derfor mener Koritzinsky (2006) at lærerens valg og refleksjoner over hvilke lærebøker han/hun vil velge er enda mer sentral nå enn tilfellet var tidligere. De bør være klar over hvilke faglige og metodiske krav de setter til bøkene og hvilke bøker velger de å bruke ut i fra disse kravene (Koritzinsky 2006: 211).

---

¹¹ Han benevner 3t samfunnsfaget i VGS som samfunnskunnskap. Begrunner dette med at ordet samfunnsfag også gjelder fagene historie og geografi i tillegg til samfunnskunnskapen. Slik faget samfunnsfag er organisert på grunnskolen. Jeg vil i denne oppgaven bruke samfunnsfag som begrep siden jeg analyserer bøkene i det nye 3t samfunnsfaget i VGS.

2.4.3 Lærebokanalyse

Hva er så den gode lærebok? Å finne den perfekte lærebok er umulig og alle vurderinger av hva som gjør en god lærebok bedre enn en annen skjer på grunnlag av tolkninger av noen kriterier (Johnsen 1999). Lærebøkene skal være en operasjonalisering av læreplanen og bidra til å hjelpe læreren i hans undervisning og eleven i dens læring. Det er blitt utviklet flere modeller for å analysere lærebøker.

Koritzinsky (2006) setter opp 13 kriterier for den gode lærebok. Disse kriteriene bygger på tidligere undersøkelser som han selv og andre forskere på skole og læring har gjennomført. Uten å gå så mye nærmere inn på alle disse kriteriene her, så utdyper han at jo mer lærebokstyrt en undervisning legges opp, jo bedre må boka være på å bidra til elevenes egne læringsprosesser (Koritzinsky 2006:212). Den svakheten han nevner om dagens lærebøker er at de ofte er for faglige og opptatt av akademiske uttrykk. Særlig de bøkene som er skrevet for L97 med veldig detaljstyrte læreplaner. Han mener at de mer kortfattede læreplanene fra 2006 kan bidra til lærebøker som er faglig mer presise og mer pedagogisk realistiske. Denne avhandlingen ser på den faglige presisheten i velferdsstatsframstillingen i de nye samfunnsfagbøkene i samsvar med Koritzinsky sitt ønske for de nye lærebøkene. Med sin autoritet og tyngde må læreboka være en støtte for lærerens arbeid, men ikke for styrende.

Lande (2007: 32-33) på sin side fremsetter i sin mastergradsavhandling en vurderingsmodell for lærebøker i samfunnsfag. Han legger mest vekt på å se på bøkene i sin helhet. Hvordan de presenterer stoffet gjennom layout, språket som blir brukt, kilder og fagdidaktiske begrunnelser. Hvordan er stoffutvalget presentert gjennom temavalg, aktualitet, dybde og korrekthet? Og til sist ser han på grad av elevaktivisering gjennom mengde, kunnskapskilde og organisering. Dette gir et ekstensivt opplegg som resulterer i at Lande (2007) kun får analysert to av bøkene i sin oppgave. Hans vurderingsvariabler om stoffutvalg, temavalg, aktualitet, dybde og korrekthet kan relateres til mitt valg av analysemetode. Denne metoden går nettopp ut

på å bruke stoffets dybde og korrekthet som grunnlag for å trekke slutninger omkring bøkernes kvalitet og deres fremstillingsevne om et gitt tema.

2.5 Oppsummering av vurderingsaspekter og analysemodell

Gjennom denne teorigjennomgangen har det blitt utledet en del aspekter omkring velferdsstaten. Aspektene kan sees som et bilde av hva forskningslitteraturen legger vekt på omkring velferdsstaten. De er sentrale for en elev å ha kunnskap om for å kunne oppfylle kravene i læreplanen omkring kunnskap om velferdsstaten. Aspektene er også sentrale for å utstyre elevene med tilstrekkelig kognitiv kunnskap om velferdsstaten jf. medborgerkompetanse. Læreplanmålet kan sies å være delt i to. Eleven skal kunne ”forklare hva som ligger til grunn for velferdsstaten” og ”vurdere utfordringer som velferdsstaten står ovenfor” (LK06). Det er blitt utledet seks aspekter til hver del av læreplanmålet. For den første delen som gjelder velferdsstatens forutsetninger så er aspektene innenfor tre kategorier; finansiering, organisering og aspekter omkring sosiale forhold. For finansieringskategorien er underaspektene *olje* og *skatt* utledet. Dette betyr at lærebøkene skal analyseres ut fra om de tar opp olje og gass som en del av velferdsstatsfinansieringen.

For organiseringskategorien er det utarbeidet et aspekt som ser på om bøkene behandler om velferdsstaten har/skal ha *universell kontra behovstestet* stønad. Det vil bli evaluert i det andre organiseringsaspektet om bøkene behandler hvordan denne stønaden skal skje gjennom *privat kontra offentlig organisering*.

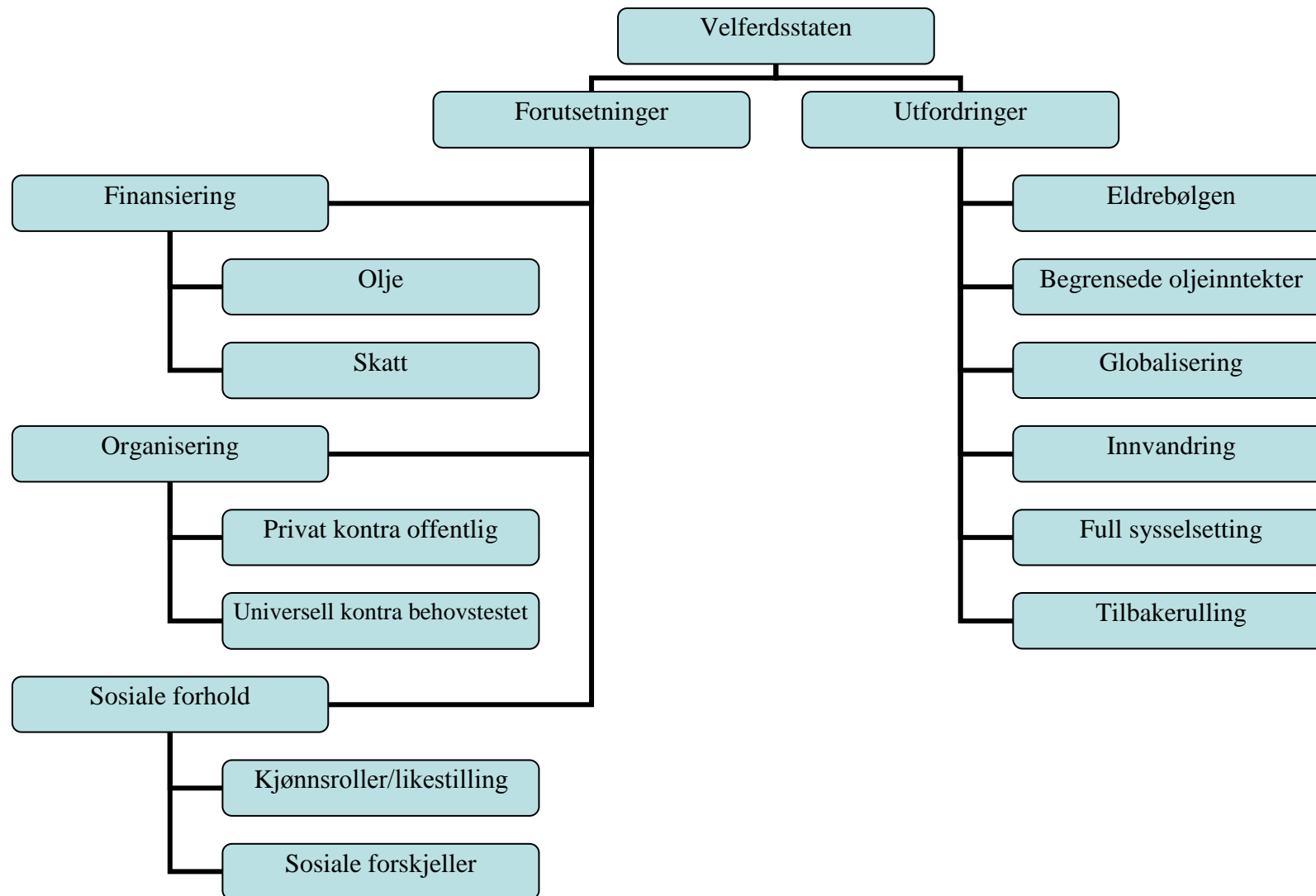
Kategorien sosiale forhold inneholder to aspekter. Det ene er tilknyttet *kjønnsroller/likestilling* og ser på om bøkene behandler kvinners posisjon i den norske velferdsstaten og hvordan denne har utviklet seg eller eventuelt er under utvikling. Det andre aspektet er tilknyttet *sosiale forskjeller* og ser på om bøkene behandler hvordan velferdsstaten er med på å utjevne sosiale forskjeller i et samfunn og dermed skaper stabilitet.

I forbindelse med utfordringer for velferdsstaten så er det utarbeidet seks utfordringsaspekter. Den første dreier seg om den demografiske utfordringen for velferdsstaten som ligger i en aldrende befolkning, *eldrebølgen*. Dette aspektet vil se på om bøkene behandler en voldsom aldersøkning i befolkningen og hvordan dette vil påvirke den norske velferdsstaten. Det andre ser på om bøkene tar opp utfordringen den norske velferdsstaten vil få ved *begrensede oljeinntekter* i fremtiden og hva dette eventuelt vil innebære for finansieringen. Det tredje går på *globalisering* og hvordan velferdsstaten påvirkes av en stadig mer internasjonal økonomi. Det fjerde utfordringsaspektet ser på *innvandringens* påvirkning på velferdsstaten og om bøkene trekker fram noe omkring hvordan økt innvandring kan utfordre velferdsstaten kulturelt, organisatorisk og økonomisk. Det femte aspektet ser på om lærebøkene tar opp viktigheten av å *opprettholde høy sysselsetting* for å finansiere velferdsstaten og hvordan dette kan bli vanskelig i fremtiden. Det siste utfordringsaspektet kommer som et mulig resultat av de andre fem og dreier seg om lærebøkene tar opp at velferdsstaten eventuelt står ovenfor en *tilbakerulling*. Med andre ord kommer lærebøkene med noen konsekvenser av de andre fem utfordringene og fremsetter den noen tanker om hvordan dette kan unngås eller løses.

I tillegg til å se på om lærebøkene behandler disse aspektene så vil analysen se på om de problematiserer aspektene. Dette innebærer da om lærebøkene legger opp til refleksjon og vurdering av aspektene. Dette kan være ved å stille spørsmål i teksten som får eleven til å reflektere over innholdet eller trekke fram argumenter om et aspekt fra flere sider. Denne delen av analysen skal fange opp i hvilken grad bøkene bidrar til å øke elevens evaluerende orientering jf. medborgerkompetanse. Dette gir følgende teoretiske modell omkring velferdsstatens aspekter og hva som *bør* dekkes av lærebøkene i 3t samfunnsfaget i videregående skole.

Figur 2.1

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

3. Metode

Kalleberg (Holter/Kalleberg (red) 1996) fremhever at det er fruktbart å operere med fire elementer i et forskningsopplegg: spørsmål, datamateriale, analytiske kategorier og konklusjoner. Spørsmålet i denne oppgaven er problemstillingen. Datamaterialet er lærebøkene i det nye tretimers samfunnsfaget i videregående skolen. De analytiske kategoriene er aspektene ved velferdsstat som er trukket ut etter teoridiskusjonen rundt velferdsstaten. Konklusjonene vil komme etter analysen av aspektene (kategoriene).

3.1 Design

Jeg benytter meg av to analyser for å kartlegge fremstillingen av velferdsstaten i lærebøkene. Den første analysemetoden tar utgangspunkt i teorien rundt velferdsstatsforskning. Gjennom teorikapittelet er det blitt utledet en del aspekter (kategorier) omkring den norske velferdsstaten som blir sett på som grunnleggende kunnskap for en god medborger. Disse aspektene danner en matrise som blir brukt til å analysere innholdet i lærebøkene. Analysen vil se på om aspektene blir dekket og hvis de blir det om de da blir problematisert.

Den andre analysen tar utgangspunkt i empirien ved å bruke en begrepsliste laget på bakgrunn av begrepene som blir brukt i lærebøkene, notert ved første analyse. Dette vil gi et bilde på hvilke begrep som blir brukt i fremstillingen av velferdsstaten og eventuelt illustrere og nyansere begrepsmessige forskjeller mellom bøkene.

Delkonklusjonene fra de to analysene vil deretter sees opp mot hverandre og resultatene diskuteres. Dette vil gi en grundig tilnærming til stoffet og øke dataenes validitet, siden de to analysene har forskjellig utgangspunkt. Jeg velger dette designet for å få et helhetlig bilde av hvordan velferdsstaten blir fremstilt i lærebøkene og for å få nyansert dette bildet ved å se på hvilke begreper som blir brukt i fremstillingen. Designet er godt for å produsere kunnskap om temaet fordi det er fundert i et

statsvitenskaplig utgangspunkt (teoretisk utgangspunkt) og ved at det i tillegg behandler tekstene på deres egne premisser (empirisk utgangspunkt).

3.2 Analyse

Analysen er hovedsakelig en kvalitativ innholdsanalyse (Grønmo 1998: 79) av lærebøkene i samfunnsfag (tretimersfaget) i videregående skolen. Den er kvalitativ fordi hovedsakelig hele analysen vil preges av tenkemåter og utsagn som formuleres i ord og sjelden numerisk. Analyser av kvalitative data tar ofte sikte på å oppnå en mer eller mindre helhetlig forståelse av spesifikke forhold (Holter og Kalleberg (red) 1996). Dette vil innebære en systematisering av sitater med sikte på å belyse problemstillingen (Grønmo 1998: 79). Problemstillingen vil bli behandlet i form av en analytisk beskrivelse. Med dette så menes det at beskrivelsen blir systematisert i forhold til veldefinerte begreper, kategorier eller teorier. Kjennetegn ved et slikt opplegg er at designet er preget av fleksibilitet. Det er en sterk nærhet til kildene og de data som behandles har en relevant tolkningsmulighet i forhold til problemstilling. Den vanligste presentasjonsformen av kvalitative data for å belyse problemstillingen består av å illustrere ved hjelp av sitater.

Det nære forholdet til kildene i denne oppgaven oppfylles gjennom at forskeren selv jobber i videregående skole og leste alle lærebøkene i forbindelse med valg av lærebøker for ny kunnskapsreform. Jeg underviser også i det faget som lærebøkene er for. Kvalitative tilnærminger basert på fleksible design og et nært forhold til kildene skulle gi et godt utgangspunkt for relevante tolkninger (Grønmo 1998: 81).

Analysen har kvantitative innslag for å strukturere stoffet og gjøre det mer oversiktlig for leseren. Grønmo (1998) fremhever at det å kombinere forskningsdesign vil bedre analysens reliabilitet og tolkningsmuligheter. Den oversikten en kvantitativ undersøkelse gir kan gi et godt grunnlag for strategiske vurderinger av hvilke fenomener i lærebøkene som bør sees nærmere på ved hjelp av kvalitative tilnærminger. (Grønmo 1998: 101). Den kvantitative organiseringen av aspekter om velferdsstaten i

lærebøkene vil gi et bilde av ytterpunktene i lærebokmaterialet. De bøkene som danner ytterpunktene i hvordan aspektene blir dekket vil danne grunnlaget for å kvalitativt sammenligne sitater fra bøkene.

3.2.1 Tekstanalyse

Analysen benytter seg av tekstanalyse. I den første analysen bruker jeg en innholdsanalyse som er svakt kvantitativ i den grad den måler hvilke aspekter ved velferdsstaten som blir dekket i de aktuelle lærebøkene. Grunnideen om innholdsanalyse er at metoden skal kvantifisere noe i tekster ut i fra et spesifikt forskningsøyemed. En kvalitativ innholdsanalyse er en analyse som vil på et systematisk vis beskrive tekstens innhold (Bergstrøm og Boreus 2005: 44).

Nesten hva som helst kan måles eller analyseres. Vanlig i samfunnskunnskapen er studiet av aspekter. Hva sier teksten? Denne innholdsanalysen vil hovedsakelig omhandle en kvalitativ observasjonsmatrise over aspekter rundt velferdsstat, som man finner dekket eller ikke dekket i bøkene. Det er viktig i utformingen av denne matrisen at man tar hensyn til hvor mye informasjon som skal tas med. For lite vil gi få assosiasjoner ved analysen og for mye vil gjøre det uoversiktlig (Repstad 1998: 109). Denne matrisen vil enkelt kartlegge om et aspekt blir behandlet i teksten og om den problematiserer enkelte av aspektene. Innholdsanalysen er ment for å gi leseren en god oversikt over hvilke bøker som dekker hvilke aspekter. Den kan sees som en grovsortering av brede kategorier som så skal analyseres grundigere gjennom en argumentasjonsanalyse. Innholdsanalysen er valgt for å kartlegge hvilke fremstillinger lærebøkene gir av den norske velferdsstaten. Kategoriene som blir brukt er aspekter ved velferdsstaten utledet fra litteratur på velferdsstatsforskning og debatter rundt velferdsstaten (Bergstrøm og Boreus 2005: 47). Innholdsanalysens styrke ligger i å skape et overblikk over et større materiale og dermed gi et grunnlag for sammenligning. Analysen blir gjort manuelt ved lesing av alle lærebøkene og for å deretter markere i matrisen om aspektene blir omtalt og eventuelt problematisert. Ved

en innholdsanalyse må det som skal måles kodes. Kodingen av aspektene i forbindelse med spørsmål 1 er selve aspektnavnene i seg selv.

En viktig del av debatten omkring samfunnets utfordringer er argumentasjonen som blir brukt i debatten. Derfor vil argumentasjonsanalyse bli brukt i den kvalitative delen av tekstanalysen. Denne analysen måler i hvilken grad teksten forsøker å overbevise om et handlingsvalg, en verdi eller en virkelighetsbeskrivelse. Å kunne beskrive argumentasjon er viktig i forskning der man vil skape et overblikk og sammenligne aspekter av denne kommunikasjonen i ulike tekstsammenhenger (Bergström og Boreus 2005: 89). Her er siktemålet å finne ut hvilke forestillinger, som bøkene framstiller, som påvirker argumentasjonen rundt velferdsstaten. Avhandlingen legger ikke sterk vekt på denne argumentasjonsanalysen, men den vil nyansere funnene i analyse 1 og være gjenstand for kommentar i avsluttende kapittel.

3.2.2 Tolkning

Tolkningen av teksten vil gå på dens betydning og en tolkning av de resultater og observasjoner en kommer fram til. Altså to typer tolkning (Bergström & Boreus 2005). Tolkningen av tekster vil være påvirket av helheten i teksten og deler av teksten da sett i sammenheng med hermeneutisk tenkning. En hermeneutisk prosess er en fortolkende prosess (Repstad 1998: 101). ” Den hermeneutiske sirkelen peker på forbindelsene mellom det vi skal fortolke, forforståelsen og den sammenhengen eller konteksten det må fortolkes i ” (Gilje og Grimen 2000: 153). Tolkningen av analysen må derfor sees i en større sammenheng hvor lærebøkene (det vi skal fortolke), teorigjennomgangen (forforståelsen) og skolens oppdrag (konteksten) er sentralt. Tekstene må derfor sees på i sin helhet, så analysere enkeltdeler av teksten (aspektene utledet ved teori gjennomgangen og argumentasjonsanalysen av disse) for deretter å gå tilbake til en helhetlig analyse av teksten (konklusjoner og vurderinger i slutten av analysen).

3.2.3 Utvalg og avgrensning

Enhetene som blir analysert er alle lærebøkene i tretimers samfunnsfaget i den videregående skolen (LK06). Disse vil da utgjøre enhetene i analysen. Siden alle tilgjengelige enheter blir trukket med, er utvalget i sterk grad representativt. Det er viktig å presisere at det er papirbøkene som blir analysert og ikke de elektroniske ressursene som eventuelt er tilgjengelige. Dette ville være for ekstensivt for en avhandling av denne størrelsen. Verdien av dette er at lærebøkene fortsatt har en fremtredende rolle i det norske undervisningsmiljøet.

Lærebøkene er individuelt forskjellige i forhold til antall sider de bruker på å behandle velferdsstaten og i hvilken rekkefølge de organiserer stoff som kan relateres til velferdsstaten. Jeg har derfor sett meg nødt til å lese stoff utover de sidene som omhandler velferdsstaten spesielt for å gi et rettferdig bilde av bøkernes fremstillinger. Det kan alltid diskuteres i hvilken rekkefølge stoff i en lærebok bør fremstilles, men denne avhandlingen tar ikke stilling til dette. Jeg ser på alle sidene som fremstiller det som kan relateres til velferdsstaten (jf. teorigjennomgangen) og baserer min analyse på dette. Tabellen på neste side illustrerer forskjellene i antall sider.

Tabell 3.1 Sideoversikt lærebøkene i samfunnsfag

	Fokus	Spektrum	Streif	Du og samfunnet	Standpunkt	Samfunnsfag	Ny Agenda	Samfunnsfag YF	Radar
A	12	11	12	9	13	9	13	8	8
B	10	8	10	3	3	2	6	1	4
C	11	8	10	5	7	5	7	4	5

A= antall sider om norsk økonomi generelt. Dette inkluderer da næringsutvikling, næringsstruktur, økonomityper og velferd og velstandsutvikling.

B= antall sider som omhandler velferdsstaten spesielt. Beregnet ut i fra overskrift som "Velferdsstaten".

C= de sider som var mest relevante for oppgaven. Altså antall sider som kunne relateres til velferdsstaten og de aspekter som er utledet gjennom teorikapittelet.

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Tabellen viser at bøkene varierer i en viss grad i forhold til antall sider som behandler norsk økonomi generelt (A) med et spenn fra 8 sider til 13 sider. Antall sider som omhandler velferdsstaten spesielt (B) har et større spenn, fra 1 til 10 sider, hvorav man skal merke seg at 6 av 9 bøker setter av under 5 sider til spesifikk omtale av velferdsstaten. I forhold til relevante sider (C) for oppgaven strekker sidetallet seg fra 4 sider (Samfunnsfag YF) til 11 sider (Fokus)

Tabellen gir et visst bilde av at det er et sprik i antall sider bøkene setter av til å behandle velferdsstaten. Man skal på den andre siden være klar over at bøkene sidestørrelse, skriftstørrelse og billedbruk vil nyansere hvor mye tekst som står i bøkene. Tabellen må derfor leses med høy grad av analytisk forsiktighet. Den kan i beste fall fremstå som en interessant observasjon i forkant av analysen.

Sidene som analysene er basert på er plukket ut etter innhold relatert til velferdsstaten. Jeg har valgt å se bort fra sider som omhandler næringsstruktur og dens utvikling og sider som tar opp pengepolitikk og valutapolitikk. Jeg har på den andre siden valgt å ta med sider som omhandler markedsorganisering i forhold til fri konkurranse, statlig kontroll, sider om oljevirkksomheten, statlige og private bedrifter. Det vil derfor knytte seg en viss grad av usikkerhet til om alle de relevante sidene er tatt med i analysen. Denne usikkerheten er gjort mer marginal ved at alle lærebøkene er lest fra perm til perm og utvalget av sidene er gjort på bakgrunn av teoretisk gjennomgang av velferdsstaten. I tillegg er det en sterk nærhet til stoffet ettersom jeg underviser i stoffet selv som vil hjelpe til med å minimalisere grad av usikkerhet.

3.3 Oppgavens validitet og reliabilitet

3.3.1 Validitet

Validiteten i en undersøkelse er om forholdet mellom operasjonalisering og valg av enheter tilstrekkelig reflekterer de aspekter forskeren ønsker å måle (Adcock og Collier 2001: 529). Validitet avhenger av hva som er målt, om dette er de egenskapene problemstillingen gjelder. Validiteten begynner ved dataenes relevans for problemstillingen i undersøkelsen og ved den operasjonelle definisjonens samsvar med den teoretiske (Hellevik 2003: 53, 183).

Validiteten er opprettholdt gjennom utledningen av aspektene rundt begrepet *velferdsstat*, dette kan sees i forhold til Adcock og Colliers (2001) 4 nivåer på validitet:

Nivå 1:	Bakgrunnsbegrep ¹² En bred sammenfatning av meninger og tanker om et begrep.
Nivå 2:	Systematisert begrep ¹³ En spesifikk formulering av et begrep brukt av en spesifikk forsker eller gruppe av forskere. Inneholder vanligvis en eksplisitt definisjon.
Nivå 3:	Indikatorer ¹⁴ Operasjonaliseringen av det systematiserte begrep.
Nivå 4:	Enhetenes verdier ¹⁵ Enhetenes verdier av det operasjonaliserte begrep. Resultatet av kvalitativ klassifikasjon av det målte begrep.

Nivå 1 er oppfylt gjennom innledende redegjørelse for sider ved norsk velferdsstatsdebatt. Nivå 2 er oppfylt gjennom at oppgaven tar utgangspunkt i Gøsta Esping-Andersen (1990,1996,1999) sine definisjoner på velferdsstat. Nivå 3 er oppfylt gjennom teoriutledningen av aspekter om velferdsstaten, som igjen munner ut i aspektskjemaet som danner grunnlaget for analysen. Nivå 4 er oppfylt gjennom bruken

---

¹² Background Concept

¹³ Systematized Concept

¹⁴ Indicators

¹⁵ Scores for Cases

av dette skjemaet på alle lærebøkene i samfunnsfag og den videre kvalitative analysen av disse resultatene.

3.3.2 Reliabilitet

Reliabiliteten bestemmes av hvordan målingene som leder fram til tallene i datamatriksen er utført, betegnelsen sikter til nøyaktigheten i de ulike operasjonene i prosessen. ”At den operasjonelle definisjonen er tilstrekkelig klar og presis, har stor betydning for om innsamlingen og behandlingen av data kan gjennomføres med høy grad av reliabilitet. Høy reliabilitet er en forutsetning for at data skal ha høy validitet” (Hellevik 2003: 53).

Reliabiliteten i undersøkelsen er tilstrekkelig gjennom operasjonaliseringen av velferdsstatsbegrepet. Denne operasjonaliseringen gir seg til uttrykk gjennom aspekttabellen utledet gjennom en teorigjennomgang av forskning på velferdsstaten. Denne tabellen danner grunnlaget for analysen og vil bli brukt som en fast ramme på alle lærebøkene. Innsamlet datas reliabilitet vil derfor være tilstrekkelig. Reliabiliteten blir ytterligere styrket gjennom redegjørelsen for lærebokteori og læreplanteori. Denne gjennomgangen danner et godt teoretisk bakteppe for analysen av lærebøkene.

Et reliabilitetsproblem som dukker opp er spørsmålet om hvor mye som skal sies om et aspekt for at det skal kodes i skjemaet som et behandlet aspekt. For å styrke reliabiliteten blir det viktig å gå frem og tilbake mellom tekstene, slik at man ikke analyserer/vurderer en tekst kun en gang. Eventuelt gjøre kvalitative sammenligninger underveis i den skjematiske analysen (Bergstrøm og Boreus 2005: 52). Reliabiliteten vil styrkes gjennom å sette to analyser opp mot hverandre og sammenligne disse. Siden de to analysene i min avhandling har forskjellige fremgangsmåter vil de sammen styrke oppgavens reliabilitet.

3.4 Studiets begrensninger

Studiet vil ikke ta for seg de eventuelle tilleggsmaterialer læreren vil ha til rådighet i undervisningssammenheng. Bruk av internett, media og faglige lærebøker fra høyere nivå vil derfor sette begrensninger på de generaliseringer som vil kunne komme som et resultat av analysen. Ungdom påvirker hverandre og opplever masse utenfor skolen. Lærernes evne til å påvirke er derfor begrenset. ”I skolen kan læreren undervise og læreboken dosere – men vi har ingen garanti for at dette fører til læring hos elevene, det vil si mer dype og varige endringer av deres kunnskaper, ferdigheter, holdninger og atferd” (Koritzinsky 2006: 29). Konsekvensen av dette er at man må se avhandlingen som en analyse av en liten del av den påvirkning elevene får i skolen. En lærer vil veldig ofte ikke ene og alene støtte seg til læreboken i sin undervisning. Han/hun vil også ta i bruk tilleggsilder og differensiert materiale i undervisning.

4. Analyse

Analysen av materialet er delt i to. Den første delen vil bestå av en aspektanalyse gjennom en teoretisk fundert matrise. Denne analysen er gjort med bakgrunn i de aspektene som er utledet gjennom teorikapittelet. Det ble utledet seks aspekter tilknyttet velferdsstatens forutsetninger og seks aspekter tilknyttet velferdsstatens utfordringer. Den andre analysen er en empirisk begrepsmatrise. Analysen er utledet gjennom begreper registrert brukt i lærebøkene ved gjennomføringen av den første analysen. Det ble da valgt ut 44 begreper innenfor kategoriene sosiale forhold, organisering og økonomi.

Først tar jeg for meg de to analysene hver for seg med innledende generelle betraktninger ut fra den enkelte analyses matrise. Etter innledende bemerkninger i analyse 1 vil hvert aspekt bli behandlet for seg og hovedpunkter oppsummeres etter denne behandlingen. I analyse 2 vil begrepsansamlinger, begreper med henholdsvis høye og lave observasjonstall og bøkernes antall av registrerte begrep bli analysert og kommentert. Til slutt vil sammenligne og kommentere de to analysenes eventuelle forskjeller eller likheter.

4.1 Analyse 1 Aspektanalyse

Denne analysen ser på i hvilken grad lærebøkene dekker de teoretiske aspektene om velferdsstatens forutsetninger og utfordringer. Analysen skiller mellom om bøkene problematiserer aspektet eller om den kun behandler og gjennomgår aspektet. En problematisering vil si at lærebøkene setter spørsmålstegn til aspektet og legger opp til drøfting og refleksjon rundt aspektets innhold. Dette er registrert med en P i den teoretiske matrisen på neste side. Hvis boken behandler aspektet går den igjennom nøkkelbegreper i forhold til aspektet og informerer om minimum én side av argumentasjonen rundt dette aspektet. Hvis boken kan sies å behandle aspektet så vil dette markeres med X i matrisen. De aspekter som ikke blir dekket i bøkene er registrert med blankt felt.

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Tabell 4.1 Teoretisk aspektmatrise med observasjoner

	<u>Lærebøker</u> Aspekter	Fokus Aschehoug	Spektrum Fagbokforlaget	Streif Samlaget	Du og samfunnet Dalefag	Standpunkt Damm	Samfunnsfag Gyldendal	Ny Agenda Cappelen	Samfunnsfag YF Gyldendal	Radar Cappelen	Ant. ganger et aspekt er behandlet	Ant ganger et aspekt er problematisert
Finansiering	Olje	P		X				X		X	4	1
	Skattlegging	P	P	P	X			P		P	6	5
Sosiale forhold	Kjønnsroller/likestilling					X		X		X	3	0
	Sosiale forskjeller	X	X			X	X	P			5	1
Organisering	Universell kontra behovstestet	X		X		X	X	X			5	0
	Offentlig kontra privat	P	P			X	P	P	X		6	4
Utfordringer	Eldrebølgen	P	P	P	P	X	X	P		P	8	6
	Begrensede oljeinntekter	X				X				X	3	0
	Globalisering		P							P	2	2
	Innvandring										0	0
	Opprettholdelse av høy sysselsetting		X	X		X					3	0
	Tilbakerulling av velferds.	P	P	P			X				4	3
Ant. behandlede aspekt pr. bok		8	7	6	2	7	5	7	1	6		
Ant. problematiserte aspekt pr. bok		5	5	3	1	0	1	4	0	3		

X = aspektet er behandlet P = aspektet er problematisert

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Vi kan se av tabell 4.1 at *Fokus*¹⁶ er den av lærebøkene som behandler flest aspekter ved at den får registret åtte av tolv aspekter. Deretter kommer *Spektrum*, *Standpunkt* og *Ny Agenda* som hver behandler syv aspekter. *Streif* og *Radar* behandler begge seks aspekter, *Samfunnsfag* behandler fem og til slutt så finner vi *Du og samfunnet* og *Samfunnsfag YF* som behandler henholdsvis to og ett aspekt. *Fokus* og *Spektrum* problematiserer mest, med fem aspekter hver. Det er bemerkelsesverdig å observere at *Standpunkt* behandler syv aspekter, men problematiserer ingen av dem.

Bøkene behandler langt flere av aspektene knyttet til velferdsstatens forutsetninger enn de aspektene som er tilknyttet velferdsstatens utfordringer. Unntaket fra dette er utfordringsaspektet: *Eldrebølgen*. Her behandler åtte av ni lærebøker aspektet og seks av dem problematiserer det også. Ingen av bøkene behandler innvandringsaspektet tilknyttet velferdsstatens utfordringer. Dette er høyst interessant og er kommentert i analysen av hvert aspekt. Av aspektene tilknyttet velferdsstatens forutsetninger er det knyttet mest fokus på *skattlegging* (X=6, P=5) og på *privat kontra offentlig organisering* (X=6, P=4).

4.1.1 Finansiering: Olje

For å dekke dette aspektet er det naturlig at bøkene kommer inn på oljefondet (eventuelt pensjonsfondet) og handlingsregelen. Handlingsregelen sier hvor mye penger som skal overføres til statsbudsjettet og vil være et naturlig punkt å eventuelt problematisere. Med problematisere menes da, som det står spesifisert i teorikapittelet, at lærebøkene i sin fremstilling av aspektet inviterer til diskusjon gjennom enten å stille spørsmål i teksten eller fremstille flere synspunkter om aspektet som belyser flere sider.

Vi kan se av tabell 4.1 at det er fire bøker som behandler aspektet; *Streif*, *Radar*, *Fokus* og *Ny Agenda*. Av disse fire er det kun en som problematiserer aspektet gjennom sin fremstilling og det er *Fokus*. Det er dermed fem bøker som ikke får registrert å

¹⁶ Hver gang en av lærebøkene blir brukt så står dette i kursiv. Når begrepet samfunnsfag som fag blir brukt så

behandle aspektet i sin fremstilling, disse vil bli kommentert i slutten av gjennomgangen.

Streif er så vidt inne på oljen som en del av velferdsstatens finansiering og kommer inn på oljefondet og handlingsregelen men uten å nevne disse to temaene ved navn.

Læreverkets tydeligste fremstilling er som følger:

Norge tjener mye på olje og gass virksomhet. Politikerne i Norge ser det som viktig å spare en del av inntektene fra olje og gass produksjonen til kommende generasjoner... Det skal ikke brukes mer av dette fondet enn avkastningen (*Streif*: 131)¹⁷.

Dette vil gi en X i analysematrisen ettersom boken kommer inn på olje som en del av finansieringen, men den stiller ikke spørsmålstegn ved om det burde brukes mer enn avkastningen eller om det er viktig å spare disse pengene. Fremstillingen blir kun informativ og legger ikke opp til noen refleksjon eller meningsytring hos eleven.

Radar legger seg på samme informative fremstilling. Den setter olje og gass i sentrum for norsk økonomisk utvikling i sin behandling av vekstperioden etter oljefunnene i 1971. Den gjør dette ved å sette oljeinntektene i forbindelse med statsbudsjettet når den trekker fram overføringer fra oljeinntektene til statsbudsjettet. ”I statsbudsjettet for 2005 ble over 70 milliarder olje og gass kroner trukket inn i økonomien for å vedlikeholde og styrke velferdsstaten” (*Radar*: 161). Gjennom hele sin beskrivelse av velferdsstaten og velferdsutviklingen trekker den olje og gass inn som en sentral bidragsyter. Men den setter ikke spørsmålstegn til størrelsen på overføringene fra oljesektoren (handlingsregelen) og den fremstiller heller ikke at det er politisk uenighet om hvor mye som skal overføres.

Den problematiserende boken, *Fokus*, gir en dekkende beskrivelse av oljen som en del av Norges inntekter. Den setter ikke oljen i direkte sammenheng med velferdsstaten,

---

¹⁷ Sitater fra bøkene vil bruke bokens navn i kildehenvisningen. Dette for lettere å holde bøkene fra hverandre og dermed lette leserens mulighet til å danne seg et bilde av lærebøkens fremstillinger etter hvert som man leser. Mange av bøkene har flere forfattere og det ville fort bli uoversiktlig å henviser så mange sitater til forfatternavn i

men behandler aspektet grundig og setter den i sammenheng med norsk økonomisk vekst. Den tar med i sin framstilling både pensjonsfondet og handlingsregelen.

Produksjonen av olje og gass utenfor norskekysten har nemlig gitt den norske staten enorme inntekter som kan brukes til å løse ulike samfunnsoppgaver(...)Stortinget i 1990 bestemte at det skulle opprettes et oljefond – en slags konto der inntektene fra oljevirksomheten kunne settes inn. .. På samme måte som en vanlig bankkonto gir også Statens Pensjonsfond avkastning i form av renter... Stortinget har vedtatt den såkalte handlingsregelen, som sier at det bare er avkastningen fra Statens pensjonsfond som kan brukes til å skape balanse i statsbudsjettet(...)(Fokus:149).

Den gir derfor eleven en informativ fremstilling til å begynne med ved å si noe om hvorfor fondet ble opprettet og hvordan politikerne har organisert bruken av pengene i fondet. I tillegg problematiserer den ved at den innleder til drøfting når den stiller følgende spørsmål i teksten: ”Så lenge det er viktige oppgaver i samfunnet som står uløst, hvorfor i all verden kan vi ikke bruke de midlene vi har til å få gjort noe med sakene?” (Fokus:150).

Dette spørsmålet innebærer en problematisering rundt handlingsregelen og hvor mye som skal overføres fra fondet og/eller bruke mer enn fondets avkastning. Boken tar riktignok stilling til dette spørsmålet i sin videre fremstilling ved å lene seg opp mot viktigheten av handlingsregelen, men spørsmålsformuleringen vil sies å kunne være en problematisering som inviterer til drøfting og diskusjon.

De fem siste bøkene som ikke får registrert behandling av aspektet bruker rett og slett liten plass på å nevne olje som en del av statens finansiering. I *Du og samfunnet* er det ikke mulig å finne noen henvisninger til olje og gass som en del av Norges økonomiske finansiering. Bare ett sted blir olje nevnt og det er nemlig i et avsnitt som omhandler svakheten ved BNP som mål på økonomisk vekst. ”Vi måler inntektene av oljeproduksjonen, men ikke det tapet som oppstår fordi oljeformuen blir trappet ned” (Du og samfunnet : 136).

Ellers er det ingen referanser til olje, oljefond eller handlingsregelen verken i teksten

Statoil store summer som kan brukes på andre områder i samfunnet” (Samfunnsfag: 60). På side 63 nevner den at oljeindustrien står for 15% av BNP. Denne fremstillingen er så kort at den kan ikke regnes for å være informativ, den er bare delvis opplysende om små deler av olje som finansieringsgrunnlag for staten. Ingen av de fem bøkene som ikke har fått godkjent å behandle aspektet nevner oljefondet eller handlingsregelen.

Oppsummering

Som en oppsummering av de som har fått registrert å behandle aspektet kan de sies å gi forholdsvis informative framstillinger uten å åpne opp for drøfting eller meningsytring, eller fremstille flere sider av aspektet. *Fokus* får godkjent problematisering ved at den setter spørsmålstegn ved at samfunnsoppgaver står uløste og stiller spørsmålet: ”Hvorfor kan man ikke da bruke mer oljepenger?”

De fem bøkene som ikke får registrert å behandle aspektet bruker liten plass til å skrive om det og setter ikke fokus på olje som en del av statens finansiering.

Det er overraskende å se at aspektet blir generelt sett så svakt framstilt i lærebøkene når det er gjenstand for så mye debatt i media og mellom politikerne. Særlig handlingsregelen og stridsspørsmålet rundt hvor mye av oljefondet som skal brukes blir heftig diskutert i det politiske miljøet. Det burde være nyttig for elevene å bli gitt muligheten for å ta del i denne debatten og det kan de kun gjøre ved å ha kunnskap omsider ved den. Det er derfor interessant å merke seg at fem bøker kun bruker noen få strofer for å dekke oljens rolle for norsk økonomi når det så ofte blir stilt spørsmål i media som; Hva gjør vi når oljen tar slutt?

4.1.2 Finansiering: Skattlegging

Vi ser av tabell 4.1 at seks av ni lærebøker behandler skatt som en del av velferdsstatens finansiering. Fem av disse seks problematiserer aspektet i sin fremstilling. Behandling av dette aspektet vil si at bøkene trekker fram omfordelingspolitikk, skattenivå, statsbudsjettet eller andre ting som kan relateres til skatt som en del av statens inntekter. En problematisering av aspektet vil si at bøkene fremstiller forskjellige synspunkter på skattenivå og grad av omfordeling og/eller ser på innvirkningen av endring i skattenivå på velferdsstaten.

Det er et stort spenn i dekingen av aspektet. *Fokus* tar opp finansiering gjennom skattlegging kort under kapittelet om velferdsstaten, men referer tilbake til tidligere kapitler som gjennomgår omfordelingspolitikken i det norske samfunnet. Her problematiserer boken ved å sette spørsmålstegn til hvor mye hver enkelt skal betale.

Skole, helsestell og alle trygdeordninger koster penger, og derfor må det offentlige ha inntekter. Det skaffer staten gjennom blant annet skatter og avgifter fra enkeltpersoner og bedrifter. Som vi så i kapittel 6, bruker staten "fellespotten" til å betale for velferdstjenestene (Fokus: 141).

I kapittel seks trekker boken fram at:

Hensikten med omfordelingspolitikken er å jevne ut de største forskjellene mellom fattig og rik. Dersom du for eksempel blir arbeidsledig eller arbeidsufør, får du trygd som finansieres av den statlige "fellespotten". På den måten tar fellesskapet et ansvar for dem som trenger det. Dette er et grunnprinsipp som de aller fleste støtter. Men hvor mye skal hver enkelt av oss bidra med i "fellespotten" i form av skatter og avgifter? (Fokus: 96).

Dette siste spørsmålet i det refererte avsnittet åpner opp for en drøfting av skatteklasser og fordeling av skatteinntekter.

En annen fremstilling blir gitt av *Ny Agenda* hvor aspektet blir sterkest behandlet under avsnittet om blandingsøkonomi. Her presiseres det at offentlige utgifter finansieres gjennom skatter og avgifter. Aspektet blir problematisert gjennom to

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

perspektiver på skattlegging. Det første perspektivet er et ikke-sosialistisk perspektiv som sier at høy skattelegging vil gå utover arbeidsvilje og investeringslyst. Det andre perspektivet tar utgangspunkt i venstresiden av politikken og sier at høyt skattenivå gir større inntekter til fellesskapet. Skattleggingsaspektet blir ikke satt i nevneverdig sammenheng med velferdsstaten og dens tilbud, annet enn at det blir nevnt at Norge og andre nordiske land satset på skattlegging for å finansiere sitt tilbud, mens en del andre land utviklet forsikringsordninger enten privat eller gjennom arbeidsgiver. Allikevel åpner fremstillingen opp for drøfting og refleksjon rundt skattenivå og følger av lavt/høyt skattenivå.

De offentlige utgiftene finansieres med skatter og avgifter...[] Det er et politisk spørsmål hvor høyt skatte og avgiftsnivået i Norge skal være. Ikke-sosialistiske politikere mener ofte at folk betaler for høye skatter og avgifter slik at det går utover arbeidsvilje og investeringslyst. Av den grunn har mange politikere lagt vekt på skattelettelse i den økonomiske politikken. Partiene på venstresiden mener at det er viktig med et høyt skatte og avgiftsnivå for da blir inntektene til fellesskapet større (Ny Agenda:167-168).

Radar, *Spektrum* og *Streif* gir også fremstillinger som gjør at de får godkjent problematisering. *Radar* begynner med en problematisering av aspektet på side 161 ved å trekke fram at mange frykter at ”krav om lavere lønnskostnader for å gjøre norsk næringsliv konkurransedyktig vil presse vårt avgifts og skattenivå nedover” og at dette kan ”gjøre det vanskelig å opprettholde det gode velferdstilbudet”. Den setter skatt og velferdsstat i sammenheng på side 162 hvor den sier at i den økonomiske veksten som har vært i Norge så har ” en del av de verdiene som ble skapt blitt samlet inn gjennom skatter og avgifter og fordelt til fellesskapet”.

Spektrum problematiserer ved at den på sidene 60 -62 fremstiller den politiske diskusjonen rundt nedbyggingen av velferdsstaten. Boken trekker fram synspunktene om skattepolitikk fra de som er negative til en nedbygging av velferdsstaten og de som er positive til det. Dette dreier seg da om at de som er kritiske til nedbygging peker på at lavere skatter vil gi mindre inntekter til omfordeling og de som er positive ser skattelette som positivt for å holde på norske bedrifter og unngå utflagging.

Fremstillingen gir et godt utgangspunkt for problematisering gjennom at den fremstiller argumenter fra flere sider av aspektet.

Du og samfunnet er den av bøkene som får registrert å behandle aspektet uten at den problematiserer det. Den kommer kort inn på skatter som en del av finansieringen, når den nevner at skattene må økes for å finansiere fremtidige overføringer. ”Økte skatter. Hvis færre skal forsørge stadig flere av befolkningen. Må skattene økes for å finansiere overføringene til de eldre” (Du og samfunnet: 131). Den fremstiller skatteaspektet under diskusjon rundt finanspolitikken, uten å sette den i direkte sammenheng med velferdsstaten riktignok, men kommer tilstrekkelig inn på aspektet til å få godkjent behandling av aspektet. Boken stiller ingen spørsmål omkring skattenivå og fordeling av skatt og inviterer derfor ikke til diskusjon eller drøfting.

Samfunnsfag YF nevner noe av aspektet ved å sette spørsmålstegn til hvordan byrdene i samfunnet skal fordeles i starten av politikkkapittelet (102). Den behandler velferdsstatens finansiering spesielt ved følgende sitat: ”Alle må gi. Det vil si at alle må delta ved å betale penger til staten” (Samfunnsfag YF: 102). Dette er en veldig overfladisk fremstilling og det kan ikke sies at den behandler aspektet på bakgrunn av dette utsagnet. Læreverket ligger også tett opptil å få godkjent problematisering av aspektet gjennom følgende spørsmålsformulering: ”Noen mener at de rikeste bør betale mer skatt, mens andre mener at skatten bør være jevnere fordelt” (Samfunnsfag YF: 102). Slik som problematisering av aspektet er definert vil det kunne sies at boken problematiserer dette aspektet. På den andre siden bruker boken så lite plass på å behandle aspektet at jeg velger å se det slik at boken ikke tilfredsstiller kravene til behandling eller problematisering av aspektet. Dette av den grunn at framstillingen av aspektet gir ikke eleven nok bakgrunnskunnskap til å kunne mene noe om spørsmålet. Spørsmålet blir stilt mer eller mindre ut i løse luften og ikke satt i noen sammenheng. Jeg ser det som nødvendig å gjøre denne vurderingen for å opprettholde kvaliteten på analysen.

De to siste bøkene, *Samfunnsfag* og *Standpunkt*, som ikke får godkjent å ha behandlet aspektet i sine fremstillinger, dekker ikke aspektet i tilstrekkelig grad. *Samfunnsfag* nevner ikke skatt eller noen form for finansiering av velferdsstaten, eller gir en beskrivelse av Norges inntekter for den saks skyld. Det nærmeste man kommer en fremstilling av aspektet er i følgende avsnitt

Staten skal sikre at alle får en levestandard på et visst nivå. Og det gjelder virkelig alle, rike og fattige, unge og eldre, alle må de delta i dette systemet med innbetalinger til staten og alle har rett til hjelp når de kommer i vanskeligheter (Samfunnsfag: 64).

Standpunkt kommer inn på skatter og avgifter på side 107 hvor den sier at staten kan senke bedrifiers skatter for å øke deres muligheter til å ansette flere folk og på den måten senke arbeidsledigheten. Utenom dette er det få henvisninger til skattepolitikk eller omfordelingspolitikk. Den får derfor ikke godkjent behandling av aspektet.

Oppsummering

Dette aspektet av velferdsstatens finansiering er tydelig mer i fokus i bøkene framstilling enn det olje aspektet ble. Hele seks av ni lærebøker behandler det og fem av disse problematiserer det. I deres problematiseringer fremstiller alle disse bøkene valget politikerne må ta i forhold til skattenivå og hvordan dette vil kunne påvirke velferdstilbudet. Allikevel skal vi merke oss at tre av bøkene er veldig vage i sin fremstilling av velferdsstatens finansiering og spesielt er det også at en beskrivelse av staten Norges inntekter er fraværende. Dette er interessant med tanke på det hete politiske stridsspørsmålet skatt er. Både i media og i politikken blir skatt fremstilt som ett av de viktigste emnene å diskutere sammen med miljøproblemer. Det er også viktig å merke seg at definisjonen på problematisering kan virke mot sin hensikt i analysen og at dette må vurderes godt i hvert enkelt tilfelle.

4.1.3 Sosiale forhold: Kjønnssroller/likestilling

En behandling av dette aspektet vil innebære å sette økonomiske og samfunnsmessige forutsetninger for endring i kjønnssrollemønster og eventuell likestilling mellom kjønnene. Dette vil si at bøkene trekker fram for eksempel barnehagedekning som en nødvendighet for å gi kvinner en bedre mulighet til å gå ut i arbeid eller at samfunnet har tatt på seg flere av familiens omsorgsoppgaver gjennom blant annet eldreomsorgen. En problematisering av dette aspektet vil innebære at bøkene setter spørsmålstegn ved hvor mange av disse oppgavene samfunnet skal ta over eller spør i hvilken grad velferdsstaten har bidratt til endring i kjønnssrollene eller familiens oppgaver. En annen problematisering kan være å problematisere at mange kvinner kun jobber deltid og hvilke samfunnsøkonomiske konsekvenser dette kan ha.

Aspektet blir ikke utdypende behandlet i noen av bøkene. Det er tre bøker som tilstrekkelig behandler aspektet i sine fremstillinger, *Standpunkt*, *Ny Agenda* og *Radar*. (Se tabell 4.1) To av disse, *Standpunkt* og *Ny Agenda* ligger på vippepunktet i deres behandling av aspektet.

Radar gir en fyldig beskrivelse av at kvinners rettigheter er blitt forbedret, men gir få forklaringer/årsaker til dette. Kjønnssrollemønsteret er endret, men boka forklarer ikke hva som kan ha bidratt til dette utenom kampen for likestilling. Den behandler på den andre siden aspektet ved at den trekker fram at familiens rolle og funksjon har endret seg.

Familiens rolle og funksjon i samfunnet endrer seg. Vi opplever at samfunnet overtar funksjoner som tidligere var løst innad i familiene. Dette gjelder særlig omsorgen for barn og gamle. I en moderne norsk familie sendes barna fra tidlig alder i barnehagen. De gamle plasseres på pleie og sykehjem. I Norge er dette tjenester som i stor grad er finansiert gjennom velferdsstaten” (*Radar*: 162).

Her setter boken familiens endrede rolle i direkte sammenheng med velferdsstatens tilbud om omsorg for barn og unge. Boken setter da ikke velferdsstaten i sammenheng med kjønnssrolleendringen men med endringen av familiens rolle.

Standpunkt på sin side kommer inn på velferdsstaten og at den har tatt på seg mange av de jobbene kvinnene tidligere gjorde. Den legger vekt på at det fortsatt er i hoveddel kvinner som gjør jobben, men nå i form av et lønnet yrke. Den fremhever dette gjennom følgende avsnitt:

Det er fortsatt slik at det er mange kvinner som sørger for mange av de oppgavene velferdsstaten har tatt på seg. Mye av det arbeidet kvinner nå får lønn for å gjøre, er arbeid de utførte hjemme uten betaling. Å pleie eldre og syke mennesker kan være eksempler på det” (Standpunkt: 120).

Dette er ingen fyldig utdypning av aspektet men den er tilstrekkelig for å få godkjent å behandle aspektet, siden den setter kvinners inntreden i arbeidslivet i sammenheng med velferdsstatsutviklingen.

Ny Agenda har en lignende framgangsmåte i sin fremstilling av aspektet. Den påpeker at de fleste kvinner jobber i tjenesteyrker og at dette har sammenheng med ”at utbyggingen av offentlig omsorg og offentlige tjenester gjorde at mange kvinner fikk arbeid i kommunene der de bodde” (Ny Agenda:172). Den trekker også fram at Statens lånekaske for utdanning bidro til å lette folks mulighet til å ta utdanning og derfor også kvinners mulighet. En ting som er interessant å merke seg ved *Ny Agenda* er at den gir en god framstilling av ideologiske og religiøse grunner til variasjon i kjønnsrollemønster (20). Men den nevner ingen samfunnsmessige eller økonomiske grunner til dette, jamfør da velferdsstatens bidrag til denne variasjonen.

Oppsummering

Det er lite fokus på samfunnsmessige eller velferdsmessige forutsetninger for likestilling og endring av kjønnsroller i bøkene. Av de tre bøkene som får godkjent å behandle aspektet så er to av disse under tvil. Av de bøkene som ikke får godkjent å behandle aspektet er det felles at bøkene trekker fram at kvinner nå er mer likestilt med menn og at kjønnsrollene ikke lenger er like tydelige. Men de nevner i all hovedsak kun ideologiske argumenter, religiøse argumenter og holdningsargumenter for denne utviklingen. De trekker fram kampen for likestilling men viser ikke til hvilke

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

samfunnsmessige forutsetninger som må ligge til grunn for likestilling, jamfør barnehager for å gi kvinner bedre mulighet til å kombinere morsrollen og arbeide samtidig. Det er interessant å se at bøkene vektlegger så svakt viktigheten av barnehager, kontantstøtte osv for familier i forhold til å gi kvinner muligheten for arbeid. Ingen av bøkene nevner at dette vil igjen påvirke sysselsettingen positivt og gi staten økte skatteinntekter. Det er tydelig at dette sosiale aspektet ved velferdsstaten er lite vektlagt av lærebokforfatterne.

4.1.4 Sosiale forhold: Sosiale forskjeller

Av tabell 4.1 kan vi lese at aspektet blir behandlet i fem av bøkene, men bare problematisert i en av disse. En behandling av dette aspektet vil si at bøkene trekker fram hvordan velferdsstaten og dens organisering vil påvirke eventuelle sosiale forskjeller i samfunnet. Nøkkelbegreper i en slik framstilling vil være fattigdom, likhet og utjevning. For å få registrert å behandle begrepet bør boken komme inn på noen av disse begrepene og sette de i sammenheng med velferdsstatsutviklingen i Norge. Boken bør ha en viss filosofisk tilnærming til spørsmålet og åpne opp for vurderinger og analytiske tanker i sin framstilling. Hvis boken skal sies å problematisere begrepet, må den stille spørsmålstegn ved velferdsstatens påvirkning på skillet mellom sosiale grupper eller innlede til drøfting rundt fattigdomsspørsmålet.

Ny Agenda problematiserer ved at den trekker fram fattigdom som et sentralt begrep innenfor velferdspolitikken. Den fremhever at grensen for hva som kan regnes som fattigdom er et politisk stridstema. Dette legger da til rette for drøfting av dette aspektet.

Grensen for hva som er fattig i Norge og hvordan fattigdom kan bekjempes, har vært et politisk stridstema de siste årene. Det er vanskelig å gi en objektiv definisjon på fattigdom. Den vanligste definisjonen er at de som tjener under halvparten av en normalinntekt er fattige. Etter denne definisjonen er det litt over 100 000 fattige i Norge. SV definerer fattigdom noe videre og regner med om lag 350 000 fattige (Ny Agenda: 174).

Denne fremstillingen gir et godt utgangspunkt for videre drøfting av hva som menes med fattige og hvordan man skal løse fattigdomsproblemer.

Fokus, Samfunnsfag, Standpunkt og Spektrum fremhever sosiale momenter ved aspektet, men innleder i sine fremstillinger ikke til drøfting av hvordan velferdsstaten kan påvirke de sosiale forskjellene i et samfunn.

Fokus legger liten vekt på det at velferdsstaten har en rolle i å begrense sosial ulikhet, men den trekker fram at fattigdom setter grenser for handlefriheten. *Samfunnsfag* på sin side setter idealer som likhet, solidaritet og verdighet i sentrum for velferdsutviklingen. ”Det har ligget en klar målsetning bak ideen om velferdsstaten: større likhet, det vil si utjevning mellom ulike samfunnsgrupper” (*Samfunnsfag*: 64). Den fremhever skole og helsevesen som bidrag til utjevning. *Spektrum* legger sterk vekt på rettigheter og oppfyllelse av et menneskes grunnbehov, men sier lite om velferdsstaten som en eventuell utjevner av ulikheter. Boken har et sosialt målområde, men er mer opptatt av hva staten skal sørge for snarere enn de sosiale konsekvensene en velferdsstat gir, både på godt og vondt (*Spektrum*: 57-58). Den behandler aspektet men den problematiserer det ikke.

De bøkene som ikke får registrert å behandle aspektet, *Radar, Du og samfunnet, Samfunnsfag YF* og *Streif*, har alle deler av teksten som nevner sosiale konsekvenser av velferdsstaten. Hovedårsaken til at disse ikke får godkjent å behandle aspektet er at fremstillingene er for snevre. Det vil si at de behandler aspektet i noen få punktmerker som ikke gir noen helhetlig behandling av aspektet. *Radar* kan stå som et godt eksempel på dette, hvor boken er mer faktaorientert i sin framstilling av velferdsstaten enn å se på de sosiale forholdene omkring den.

Oppsummering

Det er tydelig at dette aspektet ved sosiale forhold blir mer omfattende behandlet i bøkene enn kjønnsrolle/likestillingsaspektet. Alle bøkene kommer inn på det, men i varierende grad. Dette gjør at dette aspektet er ett av de vanskeligste å vurdere i

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

matrisen. Det er derfor blitt gjort en skjønnsmessig vurdering fra min side i denne analysen og andre vil kunne vurdere behandlingen i bøkene annerledes.

Det er et par ting som interessant å merke seg ved dette aspektet. For det første er det slik at flere av bøkene vektlegger at en god velferdsstat vil forhindre store sosiale konflikter i samfunnet. *Du og samfunnet* fremhever at ”velferdsordningene bidrar til ro og orden i samfunnet fordi folk flest føler seg rettferdig behandlet” (130). Også *Standpunkt* trekker fram konfliktperspektivet og velferdsstatens dempende effekt på sosiale konflikter. Det andre vi kan merke oss er at sosiale forskjeller vil påvirkes av grad av velferdsutbygning er forholdsvis godt behandlet av mange av lærebøkene, men det er bare en som innleder til noen debatt omkring fattigdom og sosiale forskjeller. Det må påpekes at mye av dagens debatt dreier seg om at økt egenandel eller strammere stønadsordninger vil skape klasseskiller i Norge i fremtiden. Dette bør en lærebok fange opp og drøfte for å opplyse elevene om at dette kan bli en realitet i fremtiden.

4.1.5 Organisering: Universell kontra behovstestet

Aspektet blir behandlet i fem av ni lærebøker men ikke problematisert i noen av disse. En behandling av aspektet vil si å trekke fram i sin fremstilling forskjellene mellom universelle og behovsprøvede velferdsordninger og/eller fremstille dette som beviste politiske velferdsvalg. En problematisering av aspektet vil for eksempel være å sette spørsmålstegn ved hvor sterk grad av behovsprøving eller universalistisk dekning en velferdsstat bør ha.

Fremstillingene av aspektet i bøkene er forholdsvis like og legger vekt på mye av det samme innholdet. Alle bøkene understreker at velferdsordningene skal gjelde for alle, men ikke alle trekker fram de to begrepene som danner aspektet. Fem av bøkene behandler aspektet tilstrekkelig i sine fremstillinger av velferdsstaten, men det er viktig å merke seg at *Standpunkt* og *Samfunnsfag* gir generelt kortere fremstillinger enn *Streif*, *Ny Agenda* og *Fokus*.

Fokus fremstår som en av de bøkene som setter av mest plass til å behandle aspektet. Den nevner ikke begrepet ”universelle velferdsordninger” men kommer inn på området ved å trekke fram at velferdsordningene gjelder for alle som tilhører de gruppene ordningene er laget for, men at noen ordninger er behovsprøvede.

De aller fleste av disse velferdsordningene gjelder for alle som tilhører de gruppene ordningene er laget for. Selv om det kanskje høres urimelig ut at de aller rikeste i Norge skal motta for eksempel barnetrygd, er dette et grunnleggende prinsipp for den norske velferdsstaten. Fordi ordningene gjelder for alle, er ingen nødt til å stå med <<lua i hånda>> og argumenter for hvorfor akkurat de trenger hjelp. [] Unntaket fra dette mønsteret er sosialhjelpen, som er behovsprøvd. For å kunne motta sosialhjelp må du kunne vise at du har for liten inntekt til å forsørge deg selv eller de som du har ansvaret for (Fokus: 141).

Streif og *Ny Agenda* opplyser om at det er forskjeller mellom behovsprøving og universelle ytelser, men forklarer ikke begrepene og illustrerer heller ikke med eksempler. *Streif* (132) legger vekt på at mange land har ulike velferdsordninger. Den bruker USA og Storbritannia som eksempler på stater med sterk grad av behovsprøvede ytelser og skandinaviske land som eksempel på velferdsregimer med universelle ordninger. *Ny Agenda* (178) er enda kortere ved at den nevner at ”staten har bygd ut velferdsordninger som er universelle, mens mange andre land har mer behovsprøving”.

Standpunkt velger å nevne at mange av velferdsytelsene er universelle, denne bruker også barnetrygd som eksempel. ”Mange av velferdsytelsene er universelle. Alle foreldre mottar for eksempel barnetrygd fram til barna er 18 år selv om de har en inntekt på flere millioner kroner i året” (Standpunkt: 119). Denne boken nevner ikke behovsprøving, men sier at ”andre støtteordninger er avhengige av den situasjonen den enkelte befinner seg i”.

Oppsummering

Ingen av bøkene legger vekt på å diskutere om det burde bli mer eller mindre behovsprøving i den norske velferdsstaten. De diskuterer ikke fordeler og ulemper ved

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

mellom behovsprøvde goder og universelle goder. Det dreier seg da hovedsakelig om å informere om at mye av sosialhjelpen er behovsprøvd, mens statens generelle velferdstilbud skal gjelde alle og korte beskrivelser av at staten har bygd ut universelle ordninger mens andre land kan ha behovsprøvde velferdsordninger. De bøkene som ikke har tilstrekkelig behandling av aspektet, legger alle vekt på at velferdsstaten skal gjelde for alle men retter dette mer til en diskusjon om likhet snarere enn politisk valg.

4.1.6 Organisering: Offentlig kontra privat

Dette aspektet blir behandlet i seks av ni lærebøker. Fire av disse problematiserer også aspektet i sine fremstillinger. En behandling av aspektet vil si å trekke fram at det er blitt en sterkere grad av privatisering i dagens samfunn også av velferdsgodene. En problematisering vil si at bøkene fremhever fordeler og ulemper ved dette og/eller setter spørsmålstegn ved denne utviklingen.

Ny Agenda, *Samfunnsfag*, *Fokus* og *Spektrum* behandler aspektet grundig og problematiserer det. *Ny Agenda* gjør dette ved å se på privatiseringen av helsevesenet og bruk av anbud innenfor denne sektoren. Den diskuterer mye rundt problemstillingen om offentlig eller privat organisering, men er tydelig negativ til økt privatisering av helsesektoren. Den setter spørsmålstegn til om omsorg kan måles og om ikke likhetsidealet i velferdsstaten blir uthult når pengesterke kan kjøpe seg helse- og omsorgstjenester. (179) *Spektrum* problematiserer aspektet gjennom diskusjon av konkurranseutsetting av eldreomsorgen. Den gjør dette ved å fremstille tenkte argumenter fra politisk motsettende hold. Den vektlegger på den ene siden at det er blitt flere friskoler og en sterkere konkurranseutsetting av eldreomsorgen. Den understreker at dette siste kan flytte fokuset over fra omsorg til fortjeneste (*Spektrum*: 61) På den andre siden legger den fram argumentene at individet må ta større ansvar for egen velferd og at valg av skole er en menneskerett. (*Spektrum*: 62) *Samfunnsfag* problematiserer aspektet til en viss grad. Den setter spørsmålstegn ved om det offentlige har tatt på seg for mange oppgaver og at tilhengere av privatisering argumenterer for individets frihet til å kjøpe egne velferdsgoder. Den trekker derimot

Tilhengerne av private skoler og sykehus mener at folk som har råd til det, må ha frihet til å kjøpe egne velferdsgoder. Motstanderne sier at dette skaper ny urettferdighet i samfunnet, fordi den som har penger, kan sikre seg førsteplass når det gjelder helse og utdanning (Samfunnsfag: 64).

Standpunkt nøyer seg med å trekke fram moderniseringen av velferdsstaten gjennom sterkere privatisering gjennom økt bruk av anbud og konkurranseutsetting. Den nevner ikke argumenter mot privatisering eller legger til rette for noen drøfting av aspektet. Den får derfor godkjent å behandle aspektet men ikke å problematisere det.

Streif, Du og samfunnet og *Radar* setter ikke av nevneverdig plass til å behandle privatisering og de temaer som er knyttet til dette. *Streif* nevner at næringslivet er delt i offentlig og privat sektor, men trekker ikke inn noe som relaterer dette opp mot velferdsstaten. *Radar* fremhever at det offentlige står for mesteparten av velferdstilbudet men ”at vi i fremtiden kan få en høyrevridning i politikken” som kan gi ”økt fokus på individuelle og private løsninger.”

Oppsummering

De bøkene som problematiserer aspektet vektlegger i all hovedsak at økt privatisering kan føre til økte sosiale forskjeller. At det dermed blir et skille mellom de som har råd til å betale for velferdstjenester og de som ikke har det. Bøkene er flinke til å fremstille argumenter både for og imot privatisering selv om de fleste nok viser tegn til å helle mot motstand av privatisering. *Standpunkt* gir en nøktern framstilling og fremhever ingen negative eller positive sider ved privatisering.

Det er interessant å merke seg at også et så politisk ladet aspekt ikke blir behandlet eller problematisert i fire av lærebøkene, nesten 50% av utvalget, når synet på dette i mange saker skiller politiske partier fra hverandre.

4.1.7 utfordringer: Eldrebølgen

Aspektet blir behandlet i åtte lærebøker og problematisert i seks. Det er bare en bok som ikke tar opp utfordringer omkring den aldrende befolkningen i fremtiden, og det er *Samfunnsfag YF*.¹⁸ En behandling av dette aspektet innebærer at bøkene trekker fram den økningen i antall eldre som Norge vil få i de neste årene og eventuelt hva en slik økning krever av samfunnet. En problematisering av aspektet vil være om bøkene diskuterer eller stiller spørsmål ved hvordan man skal løse disse utfordringene og diskuterer forskjellige syn på dette.

Streif problematiserer ved å trekke fram økende antall pensjonister og pleietrengende som følge av økt levealder. Trekker i tillegg fram det faktum at flere pensjonerer seg tidlig og de finansielle utfordringene dette gir. Den kommer med en rekke forslag til hvordan vi muligens kan løse disse utfordringene, ved å blant annet se på høyere skattlegging, større egenandeler, nødvendigheten av økt frivillig innsats og høyere pensjonsalder for å holde folk i arbeid lengre. *Du og samfunnet* problematiserer ved å trekke fram økede pensjonsutbetalinger og finansieringen av disse. Den legger også vekt på at helsetjenestene blir dyrere på grunn av behandlingstilbud som tidligere ikke var der.

Dyrere helsetjenester har blitt et stadig større problem . Grunnen til det er at behandlingsmetodene på sykehusene har blitt dyrere, og at vi nå behandler mange skader og sykdommer som det før ikke ble gjort noe med. Hjertetransplantasjoner og hofteoperasjoner er eksempler på dette (Du og samfunnet: 130).

Den legger fram fire løsningsforslag/argumenter til debatten om hvordan velferdsstatens utfordringer skal løses. Den nevner da at økte skatter, redusert omsorg og overføringer for eldre, økt pensjonsalder og generell økonomisk vekst som mulige løsninger (Du og samfunnet 131).

¹⁸ Det bør her sies at boken nevner at levealder øker og at flere skal ha alderstrøvd i en debattoppgave på en av

Ny Agenda (178-179) problematiserer gjennom å legge vekt på økte pensjons-utbetalinger, økt levealder som gir økte utgifter til pleie og omsorg og færre yrkesaktive til å være med og betale regningen. *Spektrum* på sin side problematiserer gjennom at de eldre ikke er produktive. De påfører det offentlige store utgifter til stell og annen form for oppfølging. Boken setter dette i sammenheng med at en del politikere da mener at en del av støtteordningene må reduseres, slik at ikke skatter og avgifter må økes ytterligere.

Standpunkt og *Samfunnsfag* problematiserer ikke aspektet ettersom disse bøkene legger fram at eldrebølgen vil skape en del utfordringer for samfunnet, men de fremlegger ikke noen forslag til hvordan dette kan løses. De tar heller ikke opp at det er stor politisk debatt om hvordan disse skal løses.

Samfunnsfag YF gir ingen behandling av aspektet i sin tekst om velferdsstaten, men kommer litt inn på det i en debattoppgave på slutten av kapitlet. Dette er for snevert til å si at boken behandler aspektet, siden den ikke fremsetter noen konkrete konsekvenser av eldrebølgen.

Oppsummering

Det er tydelig at dette utfordringsaspektet blir ansett som viktig for velferdsstatens framtid av lærebokforfatterne generelt. Dette er naturlig ettersom mye av den statsvitenskaplige teorien rundt velferdsstatens utfordringer også omtaler demografiske endringer som store utfordringer for velferdsstatens utvikling. Behandlingen av aspektet i lærebøkene dreier seg hovedsakelig om økte pensjonsutgifter og økte krav til omsorgstjenester. Alle bøkene som problematiserer aspektet gjør dette ved å se på finansieringen av disse kravene og eventuelle konsekvenser av disse kravene på skattlegging, egenandelsstørrelse og pensjonsalder. De bøkene som problematiserer fremstiller også flere løsningsforslag på utfordringen og understreker at disse forslagene er politiske valg.

4.1.8 Utfordringer: Begrensede oljeinntekter

Aspektet blir behandlet i tre av ni lærebøker. Av disse tre er det ingen som får godkjent å problematisere utfordringen ved begrensede oljeinntekter i fremtiden. Å behandle aspektet vil si at bøkene tar opp utfordringsaspektet og eventuelt trekker fram hva konsekvensen av begrensede oljeinntekter kan bli. En problematisering vil innebære å stille spørsmål ved hvordan man skal møte denne utfordringen.

Fokus legger vekt på at oljen er en begrenset ressurs. Den behandler ved at den informerer om utfordringen ved dette, men den åpner ikke opp for drøfting av forslag til løsning. Radar er nærmest å gjøre dette ved at den nevner at staten har fokus på å finne nye næringsveier. ”Naturressursene olje og gass er ikke fornybare og i fremtiden vil en viktig inntektskilde forsvinne. I mellomtiden satses det på å videreutvikle annen type industri og næringsvirksomhet” (Radar 161).

Standpunkt får også godkjent å behandle aspektet gjennom at den informerer om at dette vil bli en utfordring i fremtiden og hvordan det at ”oljeinntektene kommer etter hvert til å minke, og det kan virke inn på velferdsstatens økonomi” (Standpunkt: 121).

Oppsummering

De resterende seks bøkene kommer ikke inn på aspektet i noen grad. Det er helt fraværende i diskusjonen rundt velferdsstatens utfordringer. Dersom vi ser tilbake til olje som finansieringsaspektet er det et par flere bøker som behandler dette. Det er interessant å se at så få bøker vektlegger begrensede oljeressurser som en utfordring for velferdsstaten når så mange teoretikere setter oljen i sentrum for norsk velferdsstatsutbygging og opprettholdelse. Det er i det hele tatt et svakt fokus på olje som bidragsyter til den norske velferdsstat. Dette ser jeg som oppsiktsvekkende når det er debattert såpass mye i media og politikken generelt.

4.1.9 Utfordringer: Globalisering

Globalisering blir behandlet og problematisert i to bøker. Behandling av aspektet innebærer at boken fremstiller velferdsstaten som noe som blir påvirket av verdensøkonomien. Problematisering innebærer at boken trekker fram for eksempel at for å forhindre utflagging av norsk industri må man senke skattene, og hvordan dette igjen vil svekke inntektsgrunnlaget for velferdsstaten.

Radar (161) legger vekt på at Norge ligger utsatt for konkurranse utenfra på grunn av den økonomiske globaliseringen. Denne konkurransen, mener boken, kan føre til at norske bedrifter blir nødt til å flagge ut til land med mer gunstige rammebetingelser for å møte denne konkurransen. For å forhindre slik utflagging kan myndighetene senke skattene (bedre rammebetingelsene) for industrien. Dette vil da svekke velferdsstatens inntektsgrunnlag.

Spektrum (63) problematiserer og behandler aspektet globalisering ved å påpeke at utviklingen i norsk økonomi er avhengig av hva som skjer i arbeids og næringslivet i andre deler av verden. Den nevner at økonomisk utvikling i Kina vil påvirke velferdsstaten i Norge. Den ser at økte skatter vil kunne føre til at bedrifter flyttet sin produksjon utenlands og at dette er lettere i dagens samfunn pga globalisering. Dette aspektet blir ikke spesifikt behandlet i boken, bare nevnt i en avsluttende kommentar.

De andre bøkene behandler begrepet globalisering, men de setter ikke begrepet i sammenheng med velferdsstatsutviklingen. *Ny Agenda* gir en fyldig gjennomgang av begrepet og setter fram gode kulturelle og økonomiske konsekvenser av globalisering. Men konsekvensene innebærer påvirkning av nye kulturer og fri flyt av varer, den fokuserer ikke på hvilke eventuelle samfunnsøkonomiske utfordringer globalisering fører til. Dette kjennetegner de fleste av bøkene i analysen.

Oppsummering

To bøker problematiserer aspektet globalisering og syv bøker får ikke godkjent å behandle aspektet. Det er tydelig at de velferdsstatlige konsekvensene av globalisering ikke er fokusområde for mange av lærebokforfatterne. Dette kan være naturlig siden mye av velferdsstatsforskningen også er delt når det gjelder globaliseringens påvirkning på velferdsstaten. Det er på den andre siden interessant å se at også dette utfordringsaspektet blir lite debattert i lærebøkene.

4.1.10 Utfordringer: Innvandring

Det er oppsiktsvekkende å merke seg at ingen av bøkene kommer inn på økende grad av innvandring som en utfordring for velferdsstaten. Det har vist seg vanskelig å finne referanser til innvandring i velferdsstats og økonomikapitlene. Ingen av bøkene fremstiller noen sammenheng mellom innvandring og velferdsstaten. I kapitler om kultur og samfunn generelt var det flere bøker som tok opp innvandringsspørsmål og eventuell politisk debatt om dette, men de stiller ingen spørsmål ved hvordan innvandring skulle kunne påvirke velferdsstaten.

Dette mener jeg er et høyst interessant funn og man kan stille seg spørsmål om hvorfor det er slik. Kan det være at dette er altfor betent stoff å ta opp i et skolemiljø som blir preget av høyere og høyere grad av etnisk mangfold? Er temaet så vanskelig å balansere, slik at man lett blir stemplet som innvandringsfiendtlig eller etnosentrisk, og at lærebokforfatterne derfor kvier seg for å skrive om det? Eller er det rett og slett at disse problemstillingene er såpass nye i samfunnsdebatten at det ikke var naturlig å inkludere dette i en lærebok som ble ferdigskrevet for ca to år siden? Dette kan i sterk grad være tilfelle når det gjelder økt arbeidsinnvandring sin påvirkning på velferdsstatsutbyggingen. Allikevel forklarer ikke dette hvorfor innvandring får så lite plass også i andre kapitler i læreboken.

4.1.11 utfordringer: Opprettholdelse av høy sysselsetting

Aspektet blir behandlet i kun tre lærebøker og ingen av bøkene problematiserer aspektet. En behandling av aspektet innebærer at boken ser sysselsetting og velferdsstat i en sammenheng. Ved for eksempel å ta opp at økt arbeidsledighet vil svekke velferdsstatens inntektsgrunnlag. En problematisering innebærer at boken kommer med forslag til hvordan oppnå tilstrekkelig sysselsetting i tiden fremover.

Spektrum (61-63) behandler dette aspektet når den ser på tilbakerullingsaspektet. Her nevnes det at ved at det offentlige tar mindre ansvar for individets velferd så vil dette føre til økt ledighet og dermed vanskeligheter med å opprettholde høy sysselsetting. *Streif* på sin side fremhever at ”velferdsordningene og et fleksibelt arbeidsmarked bidrar til lav arbeidsledighet og mange er i arbeid, er en forutsetning for velferdsstaten” (ibid. 133). Lenger ut i teksten tar den opp problemer med at unge er lenger under utdanning og eldre pensjonerer seg tidlig og at det dermed blir færre til å forsørge stadig flere eldre. (ibid. 134)

De andre bøkene setter liten til ingen sammenheng mellom sysselsetting og finansieringen av velferdsstaten. *Standpunkt* trekker fram at lave fødselstall vil skade rekrutteringen til velferdsyrkene, men nevner ikke dette i sammenheng med inntektsgrunnlag eller finansieringen av ordningene.

Oppsummering

Aspektet blir lite behandlet i bøkene og det er tydelig at sammenhengen mellom sysselsetting og velferdsstatsfinansiering er mer fokusert på i forskningslitteraturen enn i samfunnsfagslitteraturen i den videregående skolen. Etter observasjonene fra de andre utfordringsaspektene var dette ventet: Det er en tydelig reduksjon i antall bøker som behandler utfordringsaspekter utover eldrebølgen.

4.1.12 Utfordringer: Tilbakerulling av velferdsstaten

Dette aspektet blir behandlet i fire av lærebøkene og tre av disse problematiserer temaet. En behandling av aspektet innebærer at bøkene tar opp og behandler det faktum at de fem forutgående utfordringsfaktorene vil påvirke velferdsstatens utvikling i fremtiden. Bøkene bør for eksempel ta opp at eldrebølgeutfordringen kan møtes med høyere pensjonsalder eller større egenandeler. En problematisering av aspektet innebærer at bøkene fremstiller at det er en politisk konflikt om hvordan løse tilbakerulling eller nedbyggingsaspektet.

Fokus (150) problematiserer tilbakerullingsaspektet i sin behandling av skatt som finansiering av velferdsstaten. Den gjør dette ved å skille mellom de som vil ha lavere skattenivå for å bedre norske bedrifters konkurranseevne og de som vil beholde skattenivået for ikke å true velferdsstaten. *Streif* (134) nevner økte egenandeler og høyere skatt som mulige løsninger på velferdsstatens problemer. Den ser også at økte krav om skattelettelse vil få konsekvenser i form av kutt i velferdstilbudet. Til slutt påpeker den at forskere, økonomer og politikere er enige om utfordringene men ikke om løsningene. *Spektrum* (60-63) er nok den læreboken som behandler dette grundigst. Den diskuterer høyere arbeidsledighet, dårligere trygdeordninger, lavere skatter, høye egenandeler, friskoler og konkurranseutsetting fra det utgangspunkt at noen politikere mener at vi er i ferd med å bygge ned velferdsstaten. Den ser inntoget av privatisering og et større ansvar på individet som en nedbygging av velferdsstaten. Den fremhever den politiske konflikten ved denne utfordringen og fremsetter argumenter både for og imot. Den ser denne utfordringen som gjeldende for flere vesteuropeiske land.

Et hovedspørsmål i diskusjonen mellom de politiske partiene i disse landene er om vi er i ferd med å bygge ned velferdssamfunnet. Viser med andre ord de offentlige myndigheter mindre ansvar for hver enkelt innbygger nå enn for ca 20 år siden? De som påstår det, snakker om at samfunnet er blitt mer brutalt og at hver enkelt må greie seg som best han kan. Videre hevder de at det er blitt langt flere fattige, og at forskjellen mellom rik og fattig er blitt mye større (*Spektrum*: 60).

Samfunnsfag (65) behandler aspektet ved at den fremhever at myndighetene nå ”legger større ansvar på den enkelte.” Gjennom at ”folk må betale egenandeler når de kjøper medisin eller går til lege” og at det dermed ”er blitt dyrere å være syk.” Boken ser også på folks økte ønske om friheten til å velge goder som en årsak til nedbygging av statlig organiserte velferdstilbud. Boken trekker ikke fram emner nok rundt det politiske delen av aspektet og har for liten drøfting til at det kan sies at den problematiserer aspektet.

De andre bøkene som ikke har fått godkjent å behandle aspektet, har alle noen kommentarer til velferdsstatens utfordringer. Disse kommentarene blir ikke grundige nok til at det kan sies at de behandler aspektet. Et eksempel på dette er Radar som nevner at det er politiske motsetninger i synet på hvordan løse velferdsstatens utfordringer, men den diskuterer ikke konsekvenser av disse utfordringene eller av de politiske valg som tas.

Oppsummering

De tre bøkene som problematiserer aspektet legger vekt på mye av det samme, nemlig skatt, egenandeler og valgfrihet gjennom økt privatisering. Dette dreier seg for eksempel om at økt skatt kan være løsning på finansieringsproblemer, men at dette igjen kan svekke norsk næringsliv. De bøkene som ikke tilstrekkelig behandler aspektet ser at utfordringene kan skape problemer for velferdsstaten, men de fremhever ikke at å velge løsning på disse utfordringene er politiske valg som mange er uenig om og av hvilke grunner de er uenige.

4.2 Oppsummering analyse 1

4.2.1 Lærebøkernes vektlegging

Det fremgår av analysen at det er et sprik mellom bøkene i forhold til hvor mange aspekter de behandler og i hvilken grad de problematiserer disse aspektene. *Fokus*, *Spektrum*, *Standpunkt* og *Ny Agenda* behandler flest aspekter med henholdsvis åtte, syv, syv og syv av totalt tolv aspekter. (Se tabell 4.2) *Fokus* dekker de fleste aspekter knyttet til velferdsstatens forutsetninger. Den mangler likestillingsaspektet, men er en av få bøker som har med tre av seks utfordringsaspekter. *Spektrum* har et sterkere utfordringsperspektiv i sin framstilling ved at den dekker fire av seks utfordringsaspekter og ”bare” tar med tre av seks aspekter tilknyttet forutsetningene. *Standpunkt* har ikke med noe omkring finansieringen av velferdsstaten og gir ganske skjematiske framstillinger av aspektene, siden den ikke får registrert å problematisere noen av sine syv aspekter. *Ny Agenda* er den eneste boken som dekker alle aspektene tilknyttet velferdsstatens forutsetninger, men har minst fokus på velferdsstatens problemer hvis man ser bort fra eldrebølgeutfordringen.

Streif og *Radar* får like registreringer på behandling og problematisering av sine aspekter (X=6, P=3) men velger å vektlegge forskjellige ting i forhold til velferdsstatens utfordringer. *Streif* trekker fram eldrebølgen og tilbakerullingene av velferdsstaten som utfordringer den problematiserer. *Radar* ser på eldrebølgen og utfordringen ved økt globalisering. *Samfunnsfag* blir liggende litt alene i mellomsjiktet ved å behandle fem aspekter og problematisere ett av dem. Boken vektlegger organiseringsaspektene rundt velferdsstaten og eldrebølgeutfordringen. Den gir ikke noe helhetlig bilde av velferdsstaten gjennom å ha en noe usammenhengende framstilling.

De to bøkene som får færrest registrerte aspekt er *Du og samfunnet* og *Samfunnsfag YF* som har henholdsvis to og ett aspekt behandlet. *Du og samfunnet* får registrert å problematisere ett av sine to aspekter. Disse bøkene bruker mye punktmerking og små

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

faktabokser i sin måte og fremstille stoffet. Dette gjør at det blir lite tekst og derfor liten behandling av tekst for eleven. Bøkens fremstillinger blir for korte og oppramsende til at man kan si at de behandler aspektene og i hvert fall til å si at de problematiserer de. Noen vil nok være uenige i en slik streng vurdering, men jeg mener dette er nødvendig for å opprettholde analysens kvalitet og reliabilitet. Et slikt resultat vil også være naturlig ettersom *Samfunnsfag YF* setter av én side til å behandle velferdsstaten.

4.2.2 Oppsummering av aspektene

Vi ser av aspektmatrisen, tabell 4.1, at det er aspekter tilknyttet velferdsstatens forutsetninger som blir generelt sett mest vektlagt i lærebøkene. Av disse er det *skattlegging* og *privat kontra offentlig organisering* som blir mest behandlet. Bøkene problematiserer mest rundt skattlegging, men *privat kontra offentlig organisering* skårer også høyt på problematiseringsfaktoren. *Kjønnsroller/likestilling* blir lite vektlagt og ikke problematisert i noen av bøkene. Sosiale forhold omkring velferdsstaten har en lavere behandlingsfrekvens enn andre aspekter tilknyttet velferdsstatens forutsetninger.

Det er en svak gjennomgang av velferdsstatens utfordringer i lærebøkene, hvis vi ser bort fra *eldrebølge*aspektet som blir behandlet av åtte lærebøker og problematisert i seks av dem. Foruten dette blir de fem andre utfordringsaspektene bare sporadisk behandlet og problematisert. Den neste på listen etter eldrebølgen er *tilbakerullingsaspektet* som blir behandlet av fire og problematisert av tre bøker. En foreløpig tanke om dette kan være at dette vil svekke elevens mulighet til å debattere velferdsstatens finansiering, størrelse og organisering. Siden han/hun ikke tilstrekkelig blir gjort klar over hvilke utfordringer den står ovenfor. Dette gjelder i særlig grad *innvandringsaspektet* og *globaliseringsaspektet* som ikke blir behandlet i noen av bøkene.

4.3 Analyse 2 Begrepsanalyse

I denne analysen er det blitt brukt begreper som er registrert brukt i lærebøkene når analyse 1 ble gjennomført. Begrepene er typiske ord og uttrykk som enten har stått uthevet i margin eller markert med kursiv i teksten. Begrepene er trukket ut fra de sidene som er markert som C i tabellen i metodekapittelet. Altså de samme sidene som er benyttet i analyse 1. Dette gav en begrepsliste på 44 ord og uttrykk. Noen av disse inneholder mer generelle kategorier som for eksempel oljefondet og oljeformue, disse har blitt regnet som det samme begrepet. Denne matrisen kan i seg selv være gjenstand for grundig analyse og refleksjon, hvis man ser på hvilke begreper som er brukt og ikke brukt. Å gå for dypt inn i en slik analyse blir for ekstensivt for en avhandling av denne størrelsen. Jeg vil i min analyse trekke fram en del generelle observasjoner og kommentere helheten i hva matrisen viser

Begrepene er sortert i tre hovedkategorier; økonomiske begreper, organisatoriske begreper og begreper tilknyttet sosiale forhold om velferdsstaten. Resultatet av analysen vil bli gjennomgått ved å se på hvilke typer begreper som får flest registrerte observasjoner i lærebøkene og hvilke lærebøker som bruker flest begreper fra den empiriske matrisen. Eventuelle funn av betydning vil bli kommentert underveis og oppsummert i slutten av delkapitlet.

Tabell 4.2 Empirisk begrepsmatrise¹⁹

		<i>Fokus</i>	<i>Spektrum</i>	<i>Streif</i>	<i>Du og samfunnet</i>	<i>Standpunkt</i>	<i>Samfunns-fag</i>	<i>Ny Agenda</i>	<i>Samfunnsfag YF</i>	<i>Radar</i>	Tot. Ant i bøkene
Økonomiske begreper	Egenandel	0	1	1	0	0	1	0	0	0	3
	Skatt	1	1	1	1	0	0	1	1	1	7
	Handlingsregel	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Folketrygden	0	0	1	1	1	1	1	1	0	6
	Oljefondet/oljeformuen	1	0	1	0	1	0	1	0	1	5
	BNP	1	1	1	1	0	1	1	1	1	8
	Trygd	1	1	1	1	1	1	1	0	0	7
	Kontantstøtte	1	0	0	0	0	0	1	0	0	2
	Statsbudsjett	1	0	1	0	0	0	0	0	1	3
	Pensjon	1	0	1	1	0	1	1	0	1	6
Org. Begreper	Konkurransetsetting	1	1	0	0	1	0	1	0	0	4
	Privat skole	0	1	0	0	0	1	1	0	0	3
	Statlig styring	0	1	1	0	0	1	1	0	0	4
	Privat sektor/org.	1	0	1	0	1	1	1	1	1	7
	Offentlig sektor/org.	1	0	1	0	1	1	1	1	1	7
	Blandingsøkonomi	1	1	1	0	1	1	1	1	1	8
Sosiale begreper	Organiseringsvilje	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Sovepute	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Omsorg	1	1	0	1	0	0	0	0	0	3
	Grunnleggende behov	1	1	1	1	0	0	0	0	0	4
	Universelle goder	0	0	1	0	1	1	1	0	0	4
	Behovsprøvede goder	1	0	1	0	0	0	1	0	0	3
	Naturlige rettigheter	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Menneskerettigheter	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Arbeidsledighet	1	1	1	1	1	1	0	0	0	6
	Livskvalitet	0	0	1	1	0	0	1	0	1	4
	Globalisering	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	Eldrebolegen	1	0	0	1	1	0	1	0	1	5
	Sikkerhetsnett	0	0	1	0	0	0	1	0	1	3
	Levestandard	0	0	1	1	1	1	1	1	1	7
	Levevilkår	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	Utfordringer	0	0	1	1	0	0	1	0	1	4
	Individ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Felleskap	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2
	Utjevning/likhet	0	0	0	1	1	1	1	1	0	5
	Likestilling	0	0	0	1	0	0	1	0	0	2
	FN Rangering	1	0	0	0	0	0	1	0	1	3
	Velstand	1	0	0	0	0	0	1	0	1	3
	Fattigdom	1	1	0	1	0	0	1	0	0	4
	Fellesgoder	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Trygghet	1	0	1	1	1	0	0	1	1	6
	Utdanning	1	1	1	0	0	0	1	0	1	5
	HDI	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2
	Begreper pr bok	23	18	23	16	13	14	29	9	18	163

4.3.1 Lærebøkernes begrepsfordeling

Vi kan se av den empiriske begrepsmatrisen, tabell 4.2, at det er *Ny Agenda* (29), *Streif* (23) og *Fokus* (23) som dekker flest begreper i sin fremstilling av velferdsstaten. Disse er de eneste bøkene som kommer over 22 begreper, som er det samme som en 50% dekningsgrad. De neste på listen er *Spektrum* og *Radar* som dekker 18 begreper hver. *Du og samfunnet*, *Samfunnsfag* og *Standpunkt* dekker henholdsvis 16, 14 og 13 begreper. *Samfunnsfag YF* havner svakest ut ved at den dekker kun ni av 44 begreper. Dette innebærer at den dekker kun ca 20 % av den totale begrepsmatrisen.

Når det kommer til hvilke hovedgrupper av begreper bøkene bruker er det mulig å gjøre et par interessante observasjoner. For å gjøre bildet mer oversiktlig viser tabell 4.3 fordelingen av begreper i hovedkategorier pr. bok.

Tabell 4.3 Fordeling hovedkategorier pr. bok

	<i>Fokus</i>	<i>Spektrum</i>	<i>Streif</i>	<i>Du og samfunnet</i>	<i>Standpunkt</i>	<i>Samfunnsfag</i>	<i>Ny Agenda</i>	<i>Samfunnsfag YF</i>	<i>Radar</i>
a. Økonomi	8	4	8	5	3	5	7	3	5
b. Organisering	4	4	4	0	4	5	6	3	3
c. Sosiale forhold	11	10	11	11	6	4	16	3	10
Totalt	23	18	23	16	13	14	29	9	18

- a. 10 begreper i matrisen
- b. 6 begreper i matrisen
- c. 28 begreper i matrisen

Som vi ser av tabellen er *Fokus* en av to bøker som nevner flest begreper knyttet til økonomi når den bruker åtte begreper. Den ligger i midtsjiktet når det kommer til å bruke begreper knyttet til velferdsstatens organisering og når det gjelder begreper tilknyttet sosiale forhold. *Streif* har helt lik fordeling som *Fokus* men de skiller litt på hvilke begreper de har utelatt. *Spektrum* legger seg i midten av alle hovedkategoriene og vektlegger derfor ikke noen av feltene mer enn andre. *Du og samfunnet* skiller seg ut ved den har ingen begreper tilknyttet organiseringskategorien. Dette er bemerkelsesverdig ettersom flere av begrepene går på sentrale ting om organiseringen

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

av den norske velferdsstat. Blant annet rollefordelingen mellom privat og offentlig sektor og hvordan blandingsøkonomien ligger som en ramme rundt denne organiseringen. Den ligger på midten i dekningsgrad av de to andre kategoriene. *Standpunkt* har et lavt total antall begreper og får derfor lave registreringer i alle kategorier, den ligger proporsjonalt høyere i organiseringskategorien enn i de to andre. *Samfunnsfag* ligger høyest når det kommer til organiseringskategorien men lavest sammen med *Standpunkt* og *Samfunnsfag YF* på sosiale forhold. *Ny Agenda* får totalt flest registrerte begreper og ligger høyt på økonomikategorien og på organiseringskategorien, men dette gjør også *Fokus* og *Streif*. *Ny Agenda* skiller seg ut ved at den legger sterkere vekt på sosiale begreper. Den får registrert 16 av 28 begreper, dette er fem mer enn de neste bøkene innenfor denne kategorien. *Samfunnsfag YF* skiller seg klart ut fra de andre bøkene ved at den er eneste bok som ikke får registrert over ti brukte begreper. Den skårer spesielt svakt når det kommer til begreper knyttet opp mot sosiale forhold hvor den bare får registret tre av 28 begreper.

Oppsummering

Av denne begrepsmatrisen ser vi at det er stor forskjell mellom bøkene på hvor mange begreper de bruker i sin framstilling. *Ny Agenda* skiller seg positivt ut ved at den strekker seg opp mot 30 brukte begreper, *Samfunnsfag YF* skiller seg negativt ut ved at den kun dekker ni begreper. *Streif* og *Fokus* fremstår som de to bøkene med sterkest vektlegging på det økonomiske, *Du og samfunnet* som den boken med minst vektlegging på det organisatoriske og *Ny Agenda* som den boken med mest vektlegging på sosiale forhold. Det kan se ut som om bøkene vektlegger økonomi og organisering rundt velferdsstaten sterkere enn sosiale forhold. Dette vil diskuteres nærmere i 4.3.2.

4.3.2 Begrepenes fordeling i matrisen

Hvis vi studerer kolonnen lengst til høyre i tabell 4.2 så ser vi at ingen av begrepene får ni observasjoner. Dette betyr at ingen av begrepene blir brukt i noen av de ni lærebøkene. Vi har på den andre siden mange begreper med åtte og syv observasjoner. *BNP* og *blandingsøkonomi* blir brukt i åtte av ni lærebøker. *Skatt*, *trygd*, *privat organisering*, *offentlig organisering* og *levestandard* har alle syv observasjoner i matrisen.

Det er vanskelig å se noe mønster i begrepsfordelingen når det kommer til om bøkene vektlegger begreper tilknyttet *økonomi*, *organisering* eller *sosiale forhold*. De aller fleste begrepene ligger i sjiktet mellom tre til seks registreringer. For å få et klarere bilde over begrepenes fordeling viser tabell 4.4 gjennomsnittlig antall ganger lærebøkene bruker begreper innenfor hovedbegrepene. Dette vil gi et bilde av hvilke hovedbegrepsgrupper som blir mest vektlagt i bøkernes fremstillinger. Det er viktig å merke seg at disse tallene er gjennomsnittlig antall observasjoner for hovedkategoriene av begrepene. Tabellen tar også med en utregning som kontrollerer de begreper som bare har fått en registrering. Dette fordi hovedkategorien rundt sosiale forhold har et større antall begrep og derfor også flere begreper med en registrering. Dette kan ødelegge hensikten med utregningen av snittet og gi et feil bilde av begrepsfordelingen.

Tabell 4.4 Beregnet gjennomsnitt antall ganger hovedbegrep er registrert

	Økonomi begreper	Organisatoriske begreper	Sosiale forhold
Alle observasjoner	48	33	82
a. Snitt	4,80	5,50	2,93
b. Snitt, kontrollert for begreper med 1 registrering	4,7	5,5	3,57

- Gjennomsnittlig antall observasjoner. Totale antall observasjoner delt på antall begreper i hovedkategori.
- Gjennomsnittlig antall observasjoner, når begreper med kun 1 observasjon er tatt ut av det totale antallet.

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Vi ser av tabellen at i gjennomsnitt er det begreper tilknyttet de organisatoriske delene av velferdsstatsframstillingen som blir hyppigst brukt. Deretter kommer de økonomiske begrepene med tilnærmet samme hyppighetsgrad. Det er interessant å merke seg at begreper tilknyttet sosiale forhold får så lav hyppighetsskår. Dette kan sees som et tegn på at sosiale forhold rundt velferdsstaten ikke blir vektlagt i like sterk grad som økonomi og organisering i lærebokene. Dette er med på å bekrefte de observasjoner som er gjort i 4.2.2.

4.3.3 Begreper med kun en observasjon

Av begrepene med kun 1 observasjon er det ikke alle som er like oppsiktsvekkende at har en lav brukshyppighet. Et eksempel på dette er begrepet *levestandard og livskvalitet*. Derimot er det noen begreper som er interessante å se på. Det første begrepet i matrisen med en observasjon er *handlingsregelen*. Dette er oppsiktsvekkende ettersom det er et så viktig begrep når det kommer til hvordan oljefondet skal håndteres og hvordan inntektene fra dette skal fordeles. Etter mitt syn ville dette vært et sentralt begrep å ta med i en lærebok som skal opplyse om hvordan inntektene i oljesektoren er en del av statens finansiering.

Det andre interessante begrepet som får en registrering i matrisen er to begreper tilknyttet *rettigheter*. I forbindelse med velferdsstatens motarbeidelse av fattigdom ville det vært naturlig å komme inn på et menneskes rettigheter. Dette blir bare nevnt i en lærebok.

Til sist blir begrepet *globalisering* bare nevnt i en lærebok i forbindelse med velferdsstatsframstillingen.²⁰ Dette er interessant siden norsk økonomi er en del av den globale økonomien særlig når det kommer til internasjonal handel og import av arbeidskraft. Jeg ser det som naturlig at bøkene burde tatt med globaliseringens påvirkning på norsk økonomi og dermed kommet inn på globaliseringens mulige påvirkning på velferdsstaten.

²⁰ Det er viktig å påpeke at bøkene kan omhandle begrepet *globalisering* i et annet kapittel i boken. Denne

4.4 Sammenligning analyse 1 og analyse 2

4.4.1 Sammenligning lærebøker

Tabell 4.5 Rangeringsoversikt lærebøkene

Analyse 1				Analyse 2		Sideoversikt			
Aspekter behandlet		Problematiseringer		Begreper brukt		Sidetall norsk økonomi		Sidetall velferdsstat	
Fokus	8	Fokus	5	Ny Agenda	29	Standpunkt	13	Fokus	10
Spektrum	7	Spektrum	5	Fokus	23	Ny Agenda	13	Streif	10
Standpunkt	7	Ny Agenda	4	Streif	23	Fokus	12	Spektrum	8
Ny Agenda	7	Streif	3	Spektrum	18	Streif	12	Ny Agenda	6
Streif	6	Radar	3	Radar	18	Spektrum	11	Radar	4
Radar	6	Du og Samfunnet	1	Du og samfunnet	16	Du og samfunnet	9	Du og samfunnet	3
Samfunnsfag	5	Samfunnsfag	1	Samfunnsfag	14	Samfunnsfag	9	Standpunkt	3
Du og Samfunnet	2	Standpunkt	0	Standpunkt	13	Samfunnsfag YF	8	Samfunnsfag	2
Samfunnsfag YF	1	Samfunnsfag YF	0	Samfunnsfag YF	9	Radar	8	Samfunnsfag YF	1

Vi ser av tabell 4.5 at det er en sammenheng mellom de to analysene på de fleste bøkene. *Fokus* ligger generelt høyt i begge analyser og viser en tydelig sammenheng mellom antall sider satt av til velferdsstaten og norsk økonomi og dekningsgrad av spekter og begreper. Det samme gjør *Ny Agenda* og til tider *Streif*. *Samfunnsfag YF* er den boken som generelt sett havner nederst på alle rangeringer og dette er nok naturlig ettersom boken bare setter av en side til å behandle velferdsstaten spesielt. Det er interessant å se at *Standpunkt* setter av mange sider til å behandle norsk økonomi men får nest laveste skår på analyse 2. Dette kan sees som et tegn på at boken vektlegger andre ting ved norsk økonomi enn det begrepsmatrisen fanger opp. Det er også interessant å observere at på disse 13 sidene den setter av til norsk økonomi problematiserer den ikke ett av aspektene i analyse 1 samtidig som den behandler syv av de. Dette kan sees som et bilde på at boken ikke legger opp til refleksjon og vurdering i sine framstillinger. Den fremhever punktvis faktakunnskap som skal virke som en ”fasit”.

Vi kan oppsummere med å si at det synes å være en sammenheng mellom antall sidetall satt av til å behandle velferdsstaten og i hvilken grad de dekker aspektene i analyse 1 og begrepene i analyse 2. Dette kan sies å være en enkel observasjon av noe

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

som burde være selvsagt, men kombinert med at noen bøker setter av en til tre sider til å behandle den største utgiftsposten på statsbudsjettet, så er dette interessant. Det er store forskjeller mellom lærebøkene og hva de vektlegger og hvilke fremstillinger de gir av velferdsstaten. Dette blir kommentert ytterligere i 4.4.4.

4.4.2 Sammenligning temaområder og aspekter

Tabell 4.6 Vektlegging av aspekter og begreper sammenlignet

		a. Analyse 1		Analyse 2		
		Behandlet	Problematisert		Gjennomsnittlig hyppighet	
Del 1 av læreplanmålet	Finansiering	10	6	Øk. Begrep	4,8	
	Organisering	11	4	Org. Begrep	5,5	
	Sosiale forhold	8	1	Sos. Begrep	2,93	
	Tot	29	11			
Del 2 av læreplanmålet	Ufordringer	20	11			
	- eldrebølge	12	5			

a. Høyeste mulige total skår i analyse 1 er 54. (6 aspekter for hver del av læreplanmålet x 9 bøker)

Det man så ved analyse 1 var at utfordringsaspektene ved velferdsstaten blir svakt fremtilt i nesten alle lærebøkene. Hvis vi trekker ut eldrebølgeaspektet, som blir grundig behandlet i nesten alle bøkene, så er det få registreringer som fordeles på de resterende fem utfordringsaspektene, se tabell 4.6. Dette vil ha konsekvenser for elevens oppfyllelse av læreplanmålets andre del. Generelt sett gir bøkene gode og grundige fremstillinger av forutsetningsaspektene som omhandler læreplanmålets første del. Det er viktig å påpeke at det er store forskjeller mellom lærebøkene.

Vi ser av tabell 4.6 at begge analyser viser at bøkene legger mest vekt på å fremstille aspekter og begreper rundt velferdsstatens organisering og dens finansiering. Sosiale forhold blir ikke like høy grad prioritert og i hvert fall ikke problematisert. Dette er interessante observasjoner ettersom både media og faglitteraturen debatterer mye rundt velferdsstatens sosiale rolle. Det er bemerkelsesverdig at lærebøkene behandler dette så overfladisk.

4.4.3 Generell vektlegging

Det er vanskelig å gi et generelt bilde av hva bøkene vektlegger ettersom det er så stor individuell forskjell mellom bøkene. Det som står fram som mest tydelig er at bøkene har sterkere framstillinger og diskusjoner knyttet til aspektene om finansiering av velferdsstaten og organiseringen av velferdsstaten. Vi kan se dette av analyse 1 og vi får dette bildet delvis bekreftet av analyse 2, i forhold til hvilke begreper de bruker mest. Det er tre spesielle aspekt som skiller seg positivt ut i sin dekningsgrad.

Utfordringsaspektet *eldrebølgen* blir best behandlet og problematisert av alle aspektene. Her fremheves at høyere levealder gir et større antall pensjonister over flere år. Dette legger press på finansieringen av pensjoner og færre antall yrkesaktive til å bære hver pensjonist vil påvirke velferdsstatens utforming. Bøkene er også flinke til å trekke fram at dyrere høyteknologiske helsetjenester bidrar til å øke presset på velferdsstaten. De bøkene som ikke problematiserer aspektet fremstiller eldrebølgen som en utfordring, men kommer ikke med vurderingsforslag til hvordan man skal løse dette problemet.

Skattlegging som en del av finansieringen av velferdsstaten blir sterkt vektlagt i bøkene fremstillinger. I de bøkene som behandler flest aspekter blir det lagt vekt på omfordelingspolitikk og fellespotten. Bøkene setter spørsmålstegn til hvor mye hver og en skal bidra med i denne fellespotten. De fremstiller forskjellige politiske perspektiver på grad av skattlegging og omfordeling og setter veldig ofte skatt i sammenheng med industriens konkurranseevne. De svakeste bøkene åpner ikke opp for diskusjon omkring skatt og skattenivå. De har lite fokus på omfordeling og flere setter av generelt sett liten plass til å informere om hvordan staten får sine inntekter.

De bøkene som får høyest skår diskuterer mye rundt *offentlig kontra privat organisering*. Ofte blir denne diskusjonen rettet mot organiseringen av eldreomsorgen. Noen av bøkene setter spørsmålstegn ved om det offentlige har tatt på seg for mange av familiens oppgaver og trekker fram individets frihet til å velge. Dette siste er spesielt fokusområde i forhold til diskusjonen rundt private skoler. De sterkeste

være en viss undertone av motstand til privatisering i de fleste av dem. De bøkene som ikke behandler dette aspektet fremhever at det er en forskjell mellom private og offentlig bedrifter, men setter ikke dette i sammenheng med velferdsstatsorganisering.

De aspektene med svakest fremstillinger er generelt sett aspekter knyttet til sosiale forhold rundt velferdsstaten og flere av utfordringsaspektene med unntak av *eldrebølgen og tilbakerullingsaspektet*. Økt innvandring som en del av velferdsstatens utfordring er ikke nevnt med et ord i noen av bøkene. Verken i forhold til hva økt arbeidsinnvandring vil bety for fremtidige pensjonsutbetalinger eller økt generell innvandring vil bety for krav i forhold til eldrehjem og sykehus når en større andel av den pleietrengende befolkning har en variert kulturell bakgrunn. *Globalisering og fremtidige oljeinntekter* blir også svakt behandlet i de fleste av lærebøkene. Det kan virke som om de utfordringer for velferdsstaten som er av mer internasjonal karakter ikke blir vektlagt i noen særlig grad av lærebøkene. Dette er interessant ettersom vi lever i en stadig mer globalisert virkelighet. Dessuten gir bøkene gode fremstillinger av globaliseringens konsekvenser på kultur og tradisjoner i de avsnitt som omtaler kultur og identitet.

4.4.4 Bøkernes fordeling.

Etter de to analysene kan man se konturene av en tredeling av lærebøkene når det kommer til innhold og kvalitet. Disse kan vi sortere i følgende tre kategorier; *informative og vurderende bøker* med høy grad av problematisering, *informative bøker* med mindre grad av problematisering og *overfladiske bøker* med svakt faglig innhold og svært lav grad av problematisering.

Fokus, *Spektrum* og *Ny Agenda* fremstår som de mest informative og vurderende bøkene i denne analysen. De skiller seg litt fra hverandre, men totalbildet av disse tre lærebøkene er veldig sterkt. De legger sterk vekt på finansieringen og organiseringen av velferdsstaten og har høy grad av problematisering på disse aspektene. De informerer om de sosiale aspektene ved velferdsstaten. *Spektrum* skiller seg litt ut fra

har sterkest fokus på velferdsstatens forutsetninger. Alle tre bøkene gir elevene gode informative framstillinger, i tillegg gir de elevene tilgang til gode argumenter som kan brukes i egen refleksjon omkring temaet. De gir elevene en mulighet til selv å vurdere sider ved velferdsstaten ettersom de blir vist flere sider av debatten omkring velferdsstatens rolle i samfunnet.

I den *informative* kategorien finner vi *Standpunkt*, *Samfunnsfag*, *Radar* og *Streif*. Også her er det en del individuelle forskjeller mellom bøkene, men de kjennetegnes gjennom et par ting. Bøkene i denne kategorien dekker litt færre aspekter både med hensyn til behandling og problematisering. De fleste har en god og informativ fremstilling av finansiering og organisering rundt velferdsstaten, men er mindre problematiserende på disse områdene enn bøkene i den forrige kategorien. Gruppen deler seg i to hvorav *Standpunkt* og *Samfunnsfag* ikke kan sies å behandle noen finansieringsaspekter, mens *Radar* og *Streif* har en svak dekning av aspekter tilknyttet sosiale forhold. *Radar* fremstår også som den boken i gruppen med mest trykk på å fremstille velferdsstatens utfordringer. Alle disse bøkene er informative, men forutsetter at læreren må trekke fram forskjellige synspunkter og dermed problematisere temaene i sin undervisning.

I den ”laveste” kategorien finner vi de to bøkene, *Du og samfunnet* og *Samfunnsfag YF*, som behandler desidert færrest av aspektene. Deres fremstillinger er preget av korte punkter med informasjon uten nevneverdig forklaring rundt. Informasjonen er vanskelig å sette i sammenheng og det er liten til ingen grad av problematisering i teksten. Det er i det hele tatt lav grad av sammenhengende tekst og bøkene stiller etter mitt syn store krav til læreren i forhold til å supplere med informasjon i sin undervisning. Hvis noen av aspektene rundt velferdsstaten skal kunne problematiseres så må læreren ta på seg å gjøre dette gjennom sin undervisning, og han/hun blir i tillegg nødt til å supplere med nødvendig faktainformasjon.

5. Avsluttende kommentarer

Min avhandling har sett på hvilken velferdsstatsforståelse lærebøkene i det obligatoriske faget samfunnsfag fremstiller og sett denne fremstillingen opp mot danning av medborgere. Jeg har analysert dette ved hjelp av en teoretisk matrise (analyse 1) som er utledet ved en gjennomgang av forskningslitteraturen på dette feltet. Denne matrisen kan sees som et bilde på hvilken kunnskap om velferdsstaten et individ i det norske samfunn bør ha for å kunne bli en aktiv medborger. Jeg har også nyansert analysen ved hjelp av en empirisk begrepsmatrise (analyse 2) som tar sitt utgangspunkt i de analyserte tekstenes vokabular. Dette for å se på hvilke begreper som blir vektlagt i lærebøkene fremstillinger. Analysene er utledet med bakgrunn i teori tilknyttet medborgerkompetanse og avhandlingen har et normativt innhold om hva jeg mener en god lærebok bør inkludere i en solid framstilling av velferdsstaten.

5.1 Velferdsstatens framstilling

Analysene har gitt interessante resultater. Begge analyser viser at det er et veldig sprik mellom bøkene når det kommer til kvalitet og på hvilken måte de fremstiller velferdsstaten. De grundigste bøkene behandler viktige aspekter og problematiserer de mens andre er mer overfladiske. Noen bøker legger sterk vekt på velferdsstatens utfordringer, andre på de økonomiske forholdene. Noen bøker bruker ti sider på sin framstilling, enkelte andre en eller to sider.

Fra et statsvitenskaplig synspunkt er det interessant å observere at det er betydelig forskjell på hva forskningslitteraturen legger vekt på og hva lærebøkene legger vekt på av aspekter rundt velferdsstaten. Det er innenfor finansiering og organiseringsaspektene lærebøkene er mest på linje med forskningslitteraturen sammenlignet med andre aspekter. Her er det selvsagt nyanser omkring vektleggingen. Forskningslitteraturen trekker fram generell beskatning og løpende innbetalinger som en sentral del av velferdsstatens finansiering (Kuhnle 2006c/Bowitz og Cappelen 2006) og oljen som en betydelig faktor innenfor dette (Kautto et. al. 2001/Cochrane,

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Clarke og Gewirtz 2001) Lærebøkene vektlegger fellespotten, omfordeling av skatt og fremlegger flere synspunkter på skattlegging, men det er få av de som tar opp oljens betydning for velferdsstaten. Innenfor aspektene tilknyttet sosiale forhold er det substansielle forskjeller i vektleggingen mellom forskningslitteraturen og lærebøkene. Familiens rolle som nøkkelement i organiseringen av velferdsstaten (Esping-Andersen 1999), forventninger til familiens ansvar for syke og gamle (Ellison 2006) og vektlegging av kvinners styrkede posisjon gjennom tiltak som har flyttet mer av omsorgsansvaret over på det offentlige (Kjeldstad 2001) er sentrale temaer i forskningslitteraturen. Noen få av lærebøkene setter familiens endrede rolle i direkte sammenheng med velferdsstaten (4.1.3) ellers er det liten til ingen vektlegging av kjønnsroller og familieroller i lærebøkene. Lærebøkene er derimot mer opptatt av velferdsstatens motvirkende effekt på konflikter. Lærebøkene fremstiller altså organisatoriske og finansielle aspekter omkring velferdsstatens forutsetninger grundigere enn det de gjør med velferdsstatens påvirkning på sosiale forhold.

Utfordringsaspektene ved velferdsstaten inkluderer også store forskjeller i vektlegging. Unntaket er eldrebølgeutfordringen som både forskningslitteraturen og lærebøkene vektlegger sterkt. Når det kommer til utfordringen globalisering, er forskningslitteraturen blant annet opptatt av at markedet kan komme i konflikt med velferdsstaten og dens høye skatter og avgifter (Kuhnle 2006c/Hay 2006), at høy kapital mobilitet bidrar til økt arbeidsledighet (Ellison 2006) og en eventuell økt utflagging av lavkompetanse produksjon (Korpi 2006). Lærebøkene behandler dette aspektet svakt og i de tilfeller hvor det blir behandlet så vektlegger de faren for utflagging av bedrifter på grunn av bedriftenes rammebetingelser, og den gjensidige påvirkningen forskjellige lands økonomi har på hverandre.

En av de viktigste observasjonene omkring samsvaret mellom forskningslitteraturen og lærebøkene, er det faktum at ingen av lærebøkene nevner innvandring som en utfordring for velferdsstaten. Kavli (2004) fremhever at velferdsstatens utfordring omkring innvandring ligger i det faktum at mange av disse gruppene har en annerledes familieorganisering enn den velferdsstaten er tilpasset for å støtte. Innvandrernes demografiske kjennetegn vil sette andre krav til velferdsorganiseringen. Integrering og

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

kulturpåvirkning blir diskutert i lærebøkene, men ikke i sammenheng med velferdsstaten. Velferdsstatens utfordringer blir i sin helhet mindre vektlagt i lærebøkene enn det man kanskje kunne ventet seg.²¹

I de bøkene som ligger høyest på rangeringen så blir velferdsstaten framstilt som et økonomisk og sosialt sikkerhetsnett som har blitt utviklet, og er under utvikling, gjennom politiske debatter og samfunnsmessige hensyn. Dette sikkerhetsnettet utfordres av demografiske endringer, økt økonomisk globalisering og større finansielle utfordringer.

I de bøkene som ligger på midten av rangeringen blir velferdsstaten fremstilt som et gode som er ”stasjonært” og det blir i liten grad lagt opp til debatt om dens organisering og utvikling. Den utfordres av demografiske endringer, men er ellers forholdsvis stabil. Lærebøkene diskuterer lite rundt alternative tilbakerullingsfaktorer. De svakeste bøkene er ikke i nærheten av å vektlegge det som forskningslitteraturen vektlegger og gir særdeles faglig svake fremstillinger.

5.2 Medborgerkompetanse

I den grad bøkene legger opp til å danne aktive medborgere så er det *Fokus, Spektrum* og *Ny Agenda* som ligger nærmest å klare dette. Disse har de grundigste behandlingene av aspektene og problematiserer flest aspekter. Allikevel er det interessant å merke seg at de har en relativt lav grad av refleksjon og drøfting i sitt innhold. De problematiserer henholdsvis kun fem, fem og fire aspekter. Det betyr at i den grad de inviterer til refleksjon så er dette bare omkring 1/3 av aspektene som er utledet i analysen. Elever som bruker disse bøkene, som havner høyest på rangeringen, vil bli utsatt for gode informative fremstillinger om velferdsstatens økonomiske aspekter, organisatoriske aspekter og velferdsstatens utfordringer i den økende eldrebølgen og den økende tilbakerulling. De vil også bli utstyrt med argumenter og

²¹ Det er viktig å påpeke at de sammenligninger som er gjort ovenfor er i all hovedsak gjort på bakgrunn av de lærebøker som havner høyest på rangeringen. De svakeste lærebøkene behandler ikke nok aspekter til å gi et sammenligningsgrunnlag av vektlegging. Alle observasjoner blir derfor generelle ut i fra tabell 4.1. Her er det rom for mer dyptgående analyser av enkeltheters vektlegging sett opp mot forskningslitteraturen. Dette vil bli

politiske synspunkter om skattlegging, offentlig kontra privat organisering og eldrebølgeutfordringen. Innenfor disse aspektene bidrar fremstillingene til å gi dem muligheten til å reflektere over velferdsstatens utvikling og vurdere i hvilken grad dette er påvirket av politiske avgjørelser. Elevene vil med disse bøkene få oppfylt kravene til kognitiv orientering, altså kunnskap om velferdsstaten, som er tilstrekkelig for å bli en aktiv medborger. De vil bare til en viss grad av få en evaluerende orientering i samfunnet, altså evne til å vurdere og reflektere. Selv de ”sterkeste” bøkene kunne godt problematisert mer i sine fremstillinger. Det vil være feil å si at under 50 % problematiseringsgrad er tilstrekkelig.

Selv om bøkene er sterke vil det være noen didaktiske implikasjoner ved bruk av de i undervisning om velferdsstaten. Bøkene vil gi et godt faktagrunnlag for læreren i undervisningen, men de må suppleres med tilleggsinformasjon på noen områder, litt avhengig av bokens vektlegging. Læreren må også være forberedt på å øke muligheten for elevens refleksjon og vurdering gjennom alternative kilder eller gjennom spørsmålsformuleringer og arbeidsoppgaver.

Elever som bruker bøker i midtsjiktet på rangeringen (*Streif, Radar, Standpunkt og Samfunnsfag*) vil få gode informative fremstillinger som dekker Almond og Verbas (1965) kognitive kunnskapsorientering, men som i liten grad legger opp til refleksjon og analytisk tankegang. Bøkene oppfyller ikke tilstrekkelig kravet om å utstyre en medborger med tilstrekkelig evaluerende orientering. De problematiserer ikke nok aspekter. Mange av aspektene blir fremstilt som enkel faktainformasjon og ikke satt i et kritisk søkelys. Elevene inviteres ikke til å delta i en diskusjon omkring velferdsstatens utforming. Denne type fremstillinger vil ikke legge opp til aktive medborgere, men mer passive individer som er informert om forhold i samfunnet uten å ha tilstrekkelig kunnskap til å reflektere over sider ved dem. Dette vil gi en del didaktiske utfordringer. Læreren må selv bidra til å belyse fra flere sider av aspektene som bøkene tar opp. Han/hun må være bevist på å problematisere rundt aspektene i sin gjennomgang av stoffet og dette i enda sterkere grad enn de som bruker bøkene høyest på rangeringen.

Elever som bruker bøker nederst på rangeringen (*Du og samfunnet* og *Samfunnsfag YF*) får delta i framstillinger som er faglig svake, overfladiske og upresise. De vil bli utsatt for punktinformasjon som ikke i nevneverdig grad blir satt i sammenheng med en politisk debatt eller samfunnsutvikling. Dette betyr at de ikke vil oppnå den strukturerte kunnskapen som Almond og Verba (1965) setter som forutsetning for kognitiv orientering om samfunnet. De vil på bakgrunn av teksten i lærebøkene ikke tilegne seg den kunnskapen om velferdsstaten som trengs for å bli analytisk og vurderende. Siden bøkene nesten ikke problematiserer i sine framstillinger så vil heller ikke den evaluerende orienteringen omkring samfunnet være oppfylt. Dette vil si at bøkene er lite egnet for å danne aktive medborgere slik teksten i boken fremstår. Dette vil gi substansielle didaktiske utfordringer for læreren. Det må suppleres med tilleggsinformasjon for å demme opp for læreverkens manglende velferdsstatsframstillinger. Det er så store huller i aspektbehandlingen her at det vil etter mitt syn innebære å trekke inn nesten et nytt lærerverk omkring dette emnet. Læreren er nødt til å belyse flere sider av aspektene i sin undervisning siden lærebøkene ikke gjør dette. Læreren må være kilden til problematisering og refleksjon sammen med tilleggsmaterialet han/hun velger å flette inn i undervisningen.

5.3 Konklusjon

Det fremstår for meg som tydelig at de fleste av bøkene gir faglig svake framstillinger av velferdsstaten sammenlignet med aspektene i teorimatriksen. Kun tre av bøkene dekker over 50 % av aspektene samtidig som de problematiserer en del av de. Alle bøkene i analysen dekker lite av velferdsstatens påvirkning på sosiale forhold og det er oppsiktsvekkende at ingen av bøkene tar opp den sterke påvirkningen økt innvandring har på velferdsstaten. Lærebøkene er også grunnleggende svake på å illustrere velferdsstatens utfordringer. Her kunne de med utgangspunkt i utfordringene også fremstilt andre deler av pensumet i faget, som for eksempel politikk (tilbakerullingsaspektet, innvandringsaspektet), internasjonal handel (globaliseringsaspektet) og demografiske endringer (eldrebølgeaspektet).

Bøkene burde vært i mye sterkere grad problematiserende. De bidrar ikke nok til at eleven skal ta egne vurderinger om politiske og samfunnsmessige utfordringer. Kun to av aspektene (skattlegging og eldrebølgen) problematiseres i over 50 % av bøkene. Fem av tolv aspekter blir ikke problematisert i noen av bøkene (se tabell 4.1). Dette gir store didaktiske implikasjoner for læreren, spesielt hvis man bruker bøker nederst på rangeringen.

Fokus, Spektrum og *Ny Agenda* er de bøkene som fremstår som faglig sett de sterkeste og som oppfyller flest av medborgerkompetanse kriteriene. Dette er informative bøker med detaljert og korrekt kunnskapsformidling innenfor mange aspekter. Det er også de bøkene som legger mest opp til refleksjon og vurdering omkring velferdsstaten. Allikevel har også disse noen grunnleggende svakheter i sine fremstillinger. Svakheten ved dagens fremstillinger generelt i lærebøkene er at de ikke inkluderer nok om velferdsstatens sosiale rolle og om de utfordringer den står ovenfor. Fremstillingene virker lite oppdaterte på nyere forskningslitteratur innenfor emnet spesielt siden de i så liten grad behandler innvandringsutfordringen og fremtidig tilbakerulling. Dette burde vært gjort annerledes gjennom for eksempel å sette velferdsstaten i sterkere sammenheng med andre emner innenfor samfunnsfag.

Litteraturliste:

Adcock, Robert. David Collier (2001) "Measurement Validity: A shared Standard for Qualitative and Quantitative Research" i *American Political Science Review. Quarterly Journal of the American Political Science Association*. The Association

Almond, Gabriel A. Sidney Verba (1965) *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Boston: Little, Brown and Company

Bay, Ann-Helen. Ottar Hellevik, Tale Hellevik. (2007, september) 'Trussel mot velferden?' *Aftenposten* <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article2004184.ece?service=print>

Bergström, Göran. Kristina Boréus. (2005) i Bergström, Göran. Kristina Boréus (red): *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bowitz, Einar og Ådne Cappelen (2006) "Velferdsstatens økonomiske grunnlag" i Hatland Aksel, Stein Kuhnle og Tor Inge Romøren (red): *Den norske velferdsstaten* Oslo: Gyldendal

Børhaug, Kjetil. (2005). "Hvorfor samfunnskunnskap?" i Børhaug et al. (red): *Fagenes begrunnelser*. Bergen: Fagbokforlaget.

Cochrane Allan, Sharon Gewirtz, John Clarke (2002) *Comparing Welfare States*. London: Sage Publications

Dewey, John (2000) "Den nye pedagogikk" I Vaage, Sveinung (red): *Utdanning og demokrati: Barnet, skolen og den nye pedagogikk* Oslo: Abstrakt forlag

Ellison, Nick. (2006) *The Transformation of Welfare States?* London: Routledge

Esping-Andersen, Gøsta (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Esping-Andersen, Gøsta (1996) "After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy" i Gøsta Esping-Andersen (red): *Welfare States in Transition: national adaptations in global economy*. London: Sage Publications

Esping-Andersen, Gøsta (1999) *Social Foundations of Post-industrial Economies* Oxford: Oxford University Press

Gilje, Nils. Harald Grimen (2000) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi* Oslo: Universitetsforlaget

Grønmo, Sigmund (1998) "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen", i Holter, Harriet & Ragnvald Kalleberg (red): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* Oslo: Universitetsforlaget

Hay, Collin (2006) "Globalization, Economic Change and the Welfare State: The 'Vexatious Inquisition of Taxation'?" Pierson, Christopher og Francis G. Castles (red): *The Welfare State Reader* Cambridge: Polity Press

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Hellevik, Ottar (2003) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget

Huber Evelyn og Stephens John D. (2005) *The Handbook of Economic Sociology*. Princeton: University Press

Jackson, Richard (2006) "The Global Retirement Crisis" Pierson, Christopher og Francis G. Castles (red): *The Welfare State Reader* Cambridge: Polity Press

Johnsen, Egil Børre. (1999) *Lærebokkunnskap: Innføring i sjanger og bruk*. Oslo: Aschehoug

Kautto et al. (2001) "Introduction: How distinct are the Nordic welfare states?" kap 1 i Kautto et al. (red): *Nordic Welfare States in the European Context*. London: Routledge

Kavli, Hanne Cecilie (2004) "Familiepolitiske dilemmaer i det fleretniske samfunnet." Ellingsæter, Anne lise og Arnlaug Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal

Kjeldstad, Randi (2001) "Gender policies and gender equality" kap 4 i Kautto et al. (red): *Nordic Welfare States in the European Context*. London: Routledge

Koritzinsky, Theo. (2006) *Samfunnskunnskap. Fagdidaktisk Innføring* Oslo: Universitetsforlaget

Korpi, Walter (2006) "Welfare State Regress in Western Europe: Politics, Institutions, Globalization and Europeanization" Pierson, Christopher og Francis G. Castles (red): *The Welfare State Reader* Cambridge: Polity Press

Kuhnle, Stein (2006a) "Velferdsstatens idegrunnlag i perspektiv" kap 1 i Hatland Aksel, Stein Kuhnle og Tor Inge Romøren (red): *Den norske velferdsstaten* Oslo: Gyldendal

Kuhnle, Stein (2006b) "Velferdsstatens politiske grunnlag" kap 2 i Hatland Aksel, Stein Kuhnle og Tor Inge Romøren (red): *Den norske velferdsstaten* Oslo: Gyldendal

Kuhnle, Stein (2006c) "Norge i møte med Europa" kap 3 i Hatland Aksel, Stein Kuhnle og Tor Inge Romøren (red): *Den norske velferdsstaten* Oslo: Gyldendal

Kuhnle, Stein (2001) "Den skandinaviske velferdsstat i det globale konkurransesamfunn" i Bay, Ann-Helen, Bjørn Hvinden og Charlotte Koren (red): *Virker velferdsstaten?* Kristiansand: HøyskoleForlaget

Lande, Øystein Myksvoll (2007). *Hvordan vurdere og velge lærebøker? Utviklingen av en modell for lærerens valg av lærebøker*. Oslo: Universitetet i Oslo. Institutt for læring og skoleutvikling. Mastergradsoppgave.

LK2006. Læreplanen for samfunnsfag i Kunnskapsløftet.

http://www.udir.no/templates/udir/TM_Læreplan.aspx?id=2100&laereplanid=125640

McDonald, Peter (2006) "Gender Equity in Theories of Fertility Transition" Pierson, Christopher og Francis G. Castles (red): *The Welfare State Reader* Cambridge: Polity Press

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

Palier, Bruno (2006) "Beyond Retrenchment: Four Problems in Current Welfare State Research and One Suggestion on How to Overcome Them" Pierson, Christopher og Francis G. Castles (red): *The Welfare State Reader* Cambridge: Polity Press

Pham, Hong. (2008) 'Arbeidsinnvandring kan svekke velferdsstaten' *Dagsavisen* 21. Februar 2008

Pierson, Paul (2006) "The New Politics of the Welfare State" Pierson, Christopher and Francis G. Castles (red): *The Welfare State Reader* Cambridge: Polity Press

Ragin, Charles C. (1992) "Introduction: Cases of "What is the case?" Ragin Charles C. & Becker, Howard S. (red) : *What is the Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*. Cambridge University Press.

Ragin, Charles C. & de Meur, G. (2000) " Political Methodology: Qualitative Methods" I Goodin Robert E.; Goodin Robert; Klingemann, Hans Dieter & Klingemann Hans-Dieter (red) : *A New Handbook of Political Science* Oxford University Press.

Repstad, Pål. (1998) *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag* Oslo. Universitetsforlaget

Schulz, James H. (2006) "The Evolving Concept of Retirement: Looking Forward to the Year 2050" Pierson, Christopher og Francis G. Castles (red): *The Welfare State Reader* Cambridge: Polity Press

Solhaug, Trond. (2003) *Utdanning til demokratisk medborgerskap*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for læring og skoleutvikling. Doktorgradsavhandling.

Steen, Reiulf. (2005, januar) 'Velferdsstaten er lønnsom' *Aftenposten*
<http://aftenposten.no/meninger/kronikker/article952649.ece>

Stephens John D. (1996) "The Scandinavian Welfare States: Achievements, Crisis and Prospects. Kapittel 2 i Gøsta Esping-Andersen: *Welfare States in Transition*. London: Sage Publications

Storesletten, Kjetil. (2005, september) 'Svekker velferdsstaten moralen'. *Aftenposten*
<http://aftenposten.no/meninger/debatt/article1107319.ece>

Storesletten, Kjetil. (2007, januar) 'Uførhet truer velferdsstaten' *Aftenposten*
<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/article159003.ece>

Lærebøkene i samfunnsfag:

Du og samfunnet

Bergstrøm, Hasse. Johan T. Dale og Kjersti Garstad. (2006) *Du og samfunnet: Samfunnsfag*
Elnesvågen: Dalefag

Fokus

Haraldsen, Mette og Jostein Ryssevik. (2006) *Fokus: Samfunnsfag* Oslo: Aschehoug

Ny Agenda

Borge, Trond og Berit Lundberg. Ole Aass (2006). *Ny Agenda: Samfunnsfag for
videregående opplæring*. Oslo: Cappelen

Radar

Andresen, Egil og Rune Henningsen (2006) *Radar: Samfunnsfag vg1 og vg2* Oslo: Cappelen

Samfunnsfag

Notaker, Henry og Johs Totland (2006) *Samfunnsfag: Videregående skole* Oslo: Gyldendal

Samfunnsfag YF

Notaker, Henry og Johs Totland (2006) *Samfunnsfag YF* Oslo: Gyldendal

Streif

Arnesen, Ellen. Marianne heir og Pia Skøien. (2006) *Streif: Samfunnsfag for videregående*
Oslo: Samlaget

Spektrum

Sølvberg, Erik. Nils Petter Johnsrud og Sølvi Lillejord. (2006) *Spektrum: samfunnsfag*
Bergen: Fagbokforlaget

Standpunkt

Westersjø, Martin. Åse Lauritzen og Jorun Berg. (2006) *Standpunkt: Samfunnsfag for
videregående skole – fellesfag* Oslo: Damm